

Madártávlat

Madártani és természetvédelmi folyóirat

2018
tél

**Madarak és
vezetékek II.
– ütközés**

**Gyöngybagoly
akadémia II.**

**Pólingok a nagyvilágban
és a Kárpát-medencében**

**Rakonczay Zoltán
búcsúztatása**

Madárodúk és etetők, madáreleség, ajándéktárgyak, festmények, madaras könyvek, játékok széles választéka az MME Természetbarátok boltjában!

Boltunkban már bankkártyával is lehet fizetni!

Boltunk kínálata folyamatosan bővül! Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a www.mme.hu/bolt honlapunkat!

Karácsonyi nyitvatartás – a bolt 2018. december 3-21. között, hétfőtől péntekig 10-18 óra között tart nyitva!

KIADJA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet
„A madárbarát Magyarországot!”
1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel.: (06-1) 275-6247 • Fax: (06-1) 275-6267 • www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ
Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ
Schmidt Egon • 1994-1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK
Péchy Tamás • 1996-2004
Ujhelyi Péter • 2004-2011, 2013-2018
Orbán Zoltán • 2012

MUNKATÁRSÁK
Ács László • MME Bolt

Bajor Zoltán • gyakorlati madárvédelem
Bodnár Katalin • társadalmi kapcsolatok
Drexler Szilárd • természetvédelem
Hadarics Tibor • faunisztika
Halpern Bálint • kétéltű- és hüllővédelem
Haraszthy László • madártan
Horváth Márton • ragadozómadár-védelem
Karcza Zsolt • Madárgyűrűzési Központ
Kincses László • környezeti nevelés
Lendvai Csaba • helyi csoportok
Madas Katalin • BirdLife-partnerek
Magyar Gábor • Madártan
Nagy Dénes • területvédelem
Nagy Károly • Monitoring Központ
Orbán Zoltán • Madárbarát kert
Vásony Petra • Marketing

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓK
Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

FOTOGRAFIAI TANÁCSADÓK
J. Artyuhin • Berta Béla • Forrács Csaba
Imre Tamás • Kalotás Zsolt • Kármán Balázs • Lóki Csaba • Máté Bence • Nehézy László • Novák László • Streit Béla • Suhayda László • Vizúr János • Völgyi Sándor

NYELVI KORREKTOR
Szűcs Katalin
GRAFIKUSOK
Kókay Szabolcs • Matyikó Tibor • Zsoldos Márton
TÖRDELÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS
Netraw Kft.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR
Bányai Lászlóné
TERJESZTÉS
Harangi István
FELELŐS KIADÓ
Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató
NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS
Korrekt Nyomdaipari Kft.
FELELŐS VEZETŐ
Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: bölömbika (Habarics Béla felvétele)

Méltó megemlékezés?

Szomorú kötelességünknek teszünk eleget, amikor lapunk hasábjain búcsúzunk Rakonczay Zoltántól, egyesületünk tiszteletbeli elnökétől, aki nemcsak szervezetünk megalapításában, hanem a ma ismert természetvédelmi rendszer kiépítésében is kiemelkedő szerepet játszott. Az MME hamarosan, 2019. január 6-án ünnepli megalakulásának 45. évfordulóját, első nemzeti parkunk, a Hortobágyi Nemzeti Park pedig 46 éves lesz. Zoli bátyánk öröksége és ez a múlt arra kötelez bennünket, hogy a természetvédelem eddig elért vívmányait megőrizzük, és folyamatosan dolgozzunk azok fejlesztésén. Sajnos az elmúlt időszak nem igazán kedvezett e törekvésünknek, ugyanis a természetvédelem és a nemzeti parkok folyamatos támadásoknak vannak kitéve. Ha visszaemlékezünk, az elmúlt években rendszeresen kellett felszólalnunk – hol sikerrel, hol sikertelenül – az alapvető értékek védelmében.

Sajátos aktualitást adott számomra ezen sorok megírásához, hogy a napokban jelentette be a kormányzat az általános létszámleépítések és ennek áldozataként a természetvédelem központi apparátusának megfelelőjét. Szintén a napokban jelent meg partnerünknek, a WWF-nek az Élő bolygó jelentése, amelynek hazai bemutatóján részt vehettem, és beszélhettem a madarak mint a természet indikátorainak helyzetéről és azokról a hazai, európai és globális trendekről, amelyek alátámasztják a dokumentum által vázolt sötét helyzetet. Ennek kulcsmondata a következő volt: „Mi vagyunk az első generáció, akik tisztán látják a természet óriási értékét, és azt, hogy milyen hatalmas nyomást gyakorlunk rá. Talán mi vagyunk az utolsó generáció is, akik még tehetnek érte, és visszafordíthatják a természet pusztulását. A mostantól 2020 végéig tartó időszak sorsdöntő az emberiség történetében.” Ennek tükrében jelenleg a feladat nem az erőfeszítések visszafogása, a kapacitások csökkentése lenne, hanem pont az ellenkezője. Minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy visszafordítsuk a természet pusztulását, és ehhez ennél bizony többre lenne szükség.

Azt kérdeztem, hogy méltóképpen emlékezünk-e meg. Azt hiszem, ennek kapcsán szégyenkezniem kell. Nem kérdés, hogy a válasz nemleges. És az sem kérdés, hogy mi teljes szívünkkel azon vagyunk, hogy Rodics Katalin búcsúbeszédében megfogalmazottak szerint feleljünk meg tiszteletbeli elnökünk emlékének: „Minden erőnkkel, tudásunkkal, kitartásunkkal, szívünkkel, lelkünkkel azon leszünk, hogy amit ő felépített, és ránk hagyott, fennmaradjon. Ígérjük: Ha elveszik, visszaszerezzük, ha lerombolják, megmaradt darabjaiból újraépítjük.” Ehhez a feladathoz a legnagyobb bizodalomunk a társadalomban kell hogy legyen, egyesületünk tagjaiban, támogatóiban és mindenki, akik értékeinkkel és célkitűzéseinkkel egyetértenek, mert elődeink és múltunk eredményeire építve most kell cselekednünk, ugyanis lehet, hogy holnap már túl késő lesz!

Halmos Gergő

A TARTALOMBÓL

	Interjú Heimo Mikkola finn bagolykutatóval	20
	Vetési varjak jeladó „hátizsákkal”	28
	Viperagyilkos erdei egerek	32

Madárpusztulás és madárvédelem a szabadvezeték-hálózatok mentén

II. Vezetékek ütközés

Madárvédelem

© Orbán Zoltán felvételei

ELŐZŐ CIKKÜNKBEN már utaltunk rá, hogy a szabadvezeték-hálózatok kétféleképpen okozhatják a madarak pusztulását: áramütéssel két sodrony vagy különböző potenciálú szerkezeti és oszlopelem érintések, illetve vezetéknek ütközéssel. A sorozat folytatásában a vázolt problémakörök második elemével, a mértékét és vizsgátságát tekintve sokkal kevésbé tisztázott ütközéses madárpusztulással foglalkozunk.

Vezetéknek ütközés

A szabadvezeték-hálózatok kiépítésével a madarak mozgásterében megjelent egy olyan, nehezen vagy egyáltalán nem érzékelhető veszélyforrás – a sodrony, amihez hasonló akadály a nyílt, szabad légtérrel használatos fajok esetében addig nem létezett. Így a madarak ehhez alkalmazkodni sem tudtak. A balesetet szenvedő állatok jelentős része valószínűleg nem is veszi észre az alig ujjnyi vastag vezeték, vagy ha mégis, már képtelenek kitérni az ütközés elől.

Vezetéknek repülés nem csak az áramütés kapcsán a madarakat leginkább veszélyeztető közép- és nagyfeszültségű hálózaton történhet. Mai ismereteink szerint ütközéses balesetek jelentős számban fordulnak elő a nagyfeszültségű, sőt a vasúti felsővezeték mentén is. Ez az áramütéses madárpusztulás

Nagyfeszültségű vezeték veszélyes közelségében táplálkozó darvak a Hortobágyon
Lent: Az ütközésveszély az éjszakai kázi érzékelő darvakat is fenyegeti a szegedi Fehértavon

sal együtt világszerte jelentős gondot jelent az iparilag fejlett és a fejlődő országokban egyaránt, ahol az elektromos vezeték-hálózat kiépítése gyorsuló ütemben folyik. A jelenség elkerülését, megelőzését leginkább az szolgálja, ha megértjük ennek több összetevős – biológiai, környezeti és antropogén – okait.

Biológiai tényezők:

- a madár mérete, tömege és testarányai – a nagy és nehéz fajok manőverező-képessége rosszabb;
- látás – a vékony sodronyok érzékelhetősége;
- egészségi állapot;
- kor – a fiatal, tapasztalatlan madarakat az ütközés is fokozottabban veszélyezteti;
- ivar – a récék hímjei nagyobb arányban esnek ütközés áldozatául;
- élőhelyhasználat – a vezeték mint táplálkozó-, pihenő- és megfigyelőhely;
- csapatban repülés és egyéb életmódbeli sajátosságok – udvarlasi, vadászati szokások, amik elvonják a figyelmet az ütközésveszélyről.

Környezeti tényezők:

- időjárási körülmények, az ebből fakadó rossz látási viszonyok (magas páratartalom, köd, szél);
- megvilágítás (szürkületi időszak);
- évszaksos jellegzetességek (zord idő).

Antropogén tényezők (egyértelműen az ember által a rendszerbe vitt hatások):

- egy- vagy kétrendszerű a távvezeték (sodronyok elrendezése);
- hány sodrony húzódik a vezeték soron;
- sodronyok átmérője;
- vezeték szakaszok magassága, földrajzi iránya, egymáshoz viszonyított távolsága;
- vezeték és más veszélyforrások, pl. szél erőművek összeadó hatása.

Összességében elmondható, hogy a madarak vezetéknek ütközése többnyire olyan súlyos fizikai sérülést okoz, ami az érintett egyedek pusztulását okozza. A vezetéknek ütközéssel leginkább veszélyeztetett fajok a nagy testméretű, nagy tömegű, gyenge manőverzőképességű (rossz szárnyfelület/testtömeg arányú) és/vagy a csapatban mozgó madarak, hazánkban jellemzően a túzok, a daru, a lúd- és gólyalakúak. Ezek mellett olyan fajok is érintettek, melyek mozgása bizonyos időszaka-

© Loránt Miklós

Középfeszültségű vezetéknek ütközés következtében elpusztult túzok
Lent: A ködös, páras időben leszálló nagy hatalmas darucapatok számára a vezetéknek ütközés tömeges nagy veszélyforrást jelent

kokban követi az ütközéssel kapcsolatban fent említett madarakét. Tipikusan ilyen faj a rétisas, de a tapasztalatok alapján az ütközésveszély a nálunk előforduló szinte valamennyi madarat fenyegeti.

A vezetéknek ütközések természetvédelmi hatásáról az áramütéses esetekhez képest sokkal kevesebb információval rendelkezünk. Magyarországon ilyen irányú célzott és rendszeres országos adatgyűjtés eddig nem történt. Csak kis területen és rövid időszakot lefedő, alkalmi bejárások elhullási adataiból vonhatunk le következtetéseket. Ezek alapján ütközéses balesetek a nagy-, a közép- és a települési kiserővel rendelkező rendszerek szabad-

vezetékein egyaránt előfordulnak, ám ezen túl a legkülönbözőbb szerkezeteken (kerítésen, vasúti felsővezetékeken, sőt villanypásztoron is) tapasztaltuk már a jelenséget.

A legkorábbi két ismert eset a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság területén, egymást néhány évvel követő két rétisas vezetéknek ütközése volt: 1992-ben és 1995-ben. Egyek település határában pusztult el egy-egy madár, a 120kV-os hálózat sodronyának ütközve. Hasonló eset történt 2005-ben Ároktő település mellett, és 2006-ban Besenyszőgnél.

Ütközéses madárpusztulás kapcsán, hazánkban, a túzok és a daru esetében lehet jelentősebb, akár állomány szintű természetvédelmi problémáról beszélni. Erős és stabil állománnyal rendelkező fajok esetében egy-egy ütközés következtében elpusztult egyed ugyanis nem veszélyezteti a faj helyi állományának fennmaradását. Ugyanakkor ritka, alacsony szaporodási rátával rendelkező (keves tojást rakó, kis fészekaljat nevelő), veszélyeztetett fajok esetében akár egyetlen példány elhullása is érzékelhető hatással lehet a helyi állomány életképességére. Ennek legszembetűnőbb példája a túzoknál figyelhető meg.

A szórványosan dokumentált esetekből is kiderül, hogy természetvédelmi szempontból az egyik legjelentősebb madárfajunk, a túzok civilizációs háttérrel elhullási okai között a vezetéknek ütközés az egyik legfontosabb. A túzokvédelmi LIFE projekt során 2004-2008 között országwide 36 így elpusztult példányt találtak meg a szakemberek, ezt követően, 2008-2012 között pedig további 26 esetet regisztráltak. Természetesen a valós esetszám ennél lényegesen nagyobb lehet.

© Puskás József

© Puskás József

A túzok mellett a daru az ütközések által legnagyobb mértékben érintett faj, melynek több tízezres gyülekező csapatai szintén érzékeny veszteségeket szenvedhetnek. A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság területéről ismert öt korábbi eset, de az 1990-es évek közepén a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Felsőzsolca és Alsózsolca települések között is találtak 120kV-os hálózatnak ütközésben miatt elpusztult daru tetemét a kollégák. A legnagyobb mértékű ilyen darupusztulásra a Kiskunsági és a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság területén derült fény a közelmúltban, melyek során négy esetben összesen több mint 160 példány pusztult el.

Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a probléma valós nagysága ennél bizonyosan lényegesen nagyobb, hiszen a lokális felmérések során is nehéz figyelembe venni és számszerűsíteni azt, hogy:

- ha a madár nem pusztul el azonnal, akkor szinte biztos, hogy terepi bejárással nem szerzünk tudomást az esetről;
- ha el is pusztul a madár, teteme egy nagyfeszültségű vezeték nyomvonalától akár több száz méteres távolságra is leeshet;
- a tetemek felkutatását nehezítik bizonyos helyi adottságok is, mint például az ütközés helye alatt található kiterjedt vízfelület vagy sűrű növényzet;
- valamint számolnunk kell a dögevők tevékenységének hatásával is. Az ütközés és áramütés okozta darupusztulások felmérésénél is kritikus tényező az eset megtörténte és a tetem megtalálása között eltelt idő. Ez alatt a dögöt is fogyasztó ragadozók megehetik, elvihetik a madár-

© Lóránt Miklós

Vezetékek ütközött tüzoktyúk teteme Bugyi térségében 2017. július 1-jén

tetemet, ezért a balesetek számát jelentősen alábecsülhetjük. A közepesfeszültségű hálózat madárvédelmi szempontú felmérése során rendszeresen találkoztunk közvetlenül a vasbeton oszlopláb alá ázott rókavárral, sőt, nemegyszer a rókacsatlád által kitaposott ösvény vezetett végig oszloptól oszlopig több száz méter hosszan. Ez a jelenség is csak azt erősíti meg, hogy egyes oszloptípusok, vagy madárvédelmi szempontból kedvezőtlen helyen húzóó vonalak olyan mértékű darupusztulást eredményezhetnek, ami a helyi dögevőknek stabil táplálékforrást biztosít. Korábban hazánkban még becsléssel sem rendelkezünk arra vonatkozóan, hogy az ütközés/áramütés következtében elhullott madarak tetemei milyen mértékben tűnhetnek el ennek követke-

tében, vagyis a megtalált tetemek számához képest milyen mértékű lehet a tényleges madárpusztulás. Erre vonatkozó kísérletes felmérések általában áramütött madarak tetemei kapcsán készültek, de nem nehéz elfogadni, hogy a ragadozók és dögevők számára bőséges falatot jelentő, nagy testű madarak tetemei az ütközést követően hasonló (75-77%-os) mértékben tűnnek el a távvezetékek alól.

Ezek alapján is látható, hogy az ütközéses esetek monitorozása nem

egyszerű feladat. Amerikai kutatások eredményei alapján ugyanis a legtöbb baleset alacsony megvilágítású napszakokban történik, amikor a madarak sodronynak ütközését szabad szemmel nehéz, sokszor szinte lehetetlen érzékelni. A fent említett nehézségek ellenére a bejárással felmérésekre szükség van, hiszen tetemek, -maradványok vagy még életben lévő, sérült állatok felkutatásával is közelebb kerülhetünk a probléma súlyosságának, valamint a kihelyezett madáreltérítő eszközök hatékonyságának megállapításához.

A jövőben éppen ezért mindenképpen indokolt előre megtervezett, kidolgozott vizsgálati protokoll alapján az elhullások esetek felderítésére irányuló terepi felméréseket is végezni.

© Györfy Hunor felvételei

Mit tehet, aki szeretne segíteni a probléma felderítésében és felszámolásában?

A problémás vezetékzszakaszok madárbarát átalakítását kezdeményező eljáráshoz első lépésben megfelelő dokumentálásra, az alábbi adatokra és információkra van szükség:

- a megtalálás pontos helye és időpontja;
- fényképek a legközelebbi oszlopról, a vezetékzszakaszról és a tetem(ek)ről (az úrlapon mintafotókkal is segítjük a bejelentőket a kellően informatív képek elkészítésében).

A helyszín azonosításához nem kell feltétlenül kézi GPS-készülékkel rendelkeznie a megtalálónak. Természetesen jó, ha adott ez a lehetőség, de megfelelő a mai mobiltelefonos GPS-alkalmazásokkal felvett koordináta, lakott területen a település megnevezése mellett az utca és házszám megjelölése, kül-

Sodronynak ütközéstől elpusztult fiatal tüzokkakas Bugyi térségében 2017. december 13-án
Lenti: Darvak esti behúzása Szatymazon

területen esetleg aegy Google-térkép megjelenítés kimentett képe is – ezekből mind kinyerhetők a hatóságok és az áramszolgáltatók számára is nélkülözhetetlen koordináták. A lényeg, hogy az adatok alapján biztosan az adott oszlophoz, vezetékzszakaszhoz juthassanak az érintettek. A megtalálás időpontja is fontos, ehhez a digitális fotó(k) mentési időpontja is plusz igazoló

információt adhat, ha jól van beállítva a készülék, amivel az oszlop és tetem(ek) képét rögzíti.

Az MME munkatársai kidolgoztak egy elektronikus, akár okostelefonon is kitölthető elektronikus úrlapot, ami nem csak az áramütött, de az ütközésben elpusztult madarak bejelentésére is szolgál. Az úrlap elérhetőségei:

MME-honlapon: mme.hu > Természetvédelem > Természetvédelmi problémák > Madarak és vezetékek > Áramütött madarak bejelentése

Link: <https://goo.gl/forms/6XAOTzJcXP8pA1yt2>

Munkatársaink a lakossági bejelentő úrlapon beküldött adatokat rendszeres összesítésben juttatják el a hatósági feladatot ellátó megyei kormányhivatalokhoz (ezzel párhuzamosan pedig tájékoztató jelleggel az érintett nemzeti-park-igazgatóságokhoz és áramszolgáltatókhoz is) azzal a kéréssel, hogy az információk alapján tegyenek lépéseket a bizonyítottan madarak elhullását okozó, különösen veszélyes vezetékzszakaszok madárbarát átalakítására.

Köszönjük, hogy az adatok beküldésével ön is segíti a madarak áramütése elleni munkánkat!

Folytatása következik...

Solt Szabolcs – Tóth Péter – Horváth Márton – Horváth Éva – Orbán Zoltán és Vásony Petra

© Orbán Zoltán

Gyöngybagoly akadémia II.

Hová vezet az út, azaz a gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése gyöngybagolyszemmel

Madár-
védelem

© Klein Ákos

AVADNYUGAT HŐSKORÁBAN, az 1810-es évektől 1850-ig gyalogosan szeltek át Észak-Amerikát kelet-nyugati irányban bevándorló telepesekek ezrei. A mintegy 3500 km hosszú viszontagságos utat, az ún. Oregon-ösvényt hóolvadáskor a következő tél beköszönéig kellett teljesíteni. Az összesen mintegy 400 000 emberből 30 000 nem a maga által eltervezett módon fejezte be földi és vadnyugati útját. Csaknem minden századik méterre esik egy sírkő a mára csak itt-ott fellelhető ösvény mentén. Talán ez volt az utolsó ilyen nagyságrendű erőpróba a fehér ember történelmében, mielőtt végleg felkapaszkodtunk valamilyen motorizált vasparipa hátára, hogy néhány óra alatt megtegyük a valamikor hónap-

kig tartó távolságokat. A százméterenkénti fejfaállítás azonban sajnos ma is érvényes, nemcsak a szomorú balesetek embervesztései, de a természeti értékeink, pl. a gyöngybagolyok okán, melyek tömegei nyugszanak jeltelen sírokban autópályáink mentén.

Az előző Madártávlatban ismertettük, hogy napjainkban mi veszélyezteti a faj költőhelyeit. A mostani cikk a gyöngybagolyokra állomány-szinten fenyegetést jelentő, mára a legnagyobb, ember okozta halál-oka okká vált, út menti elütés problémakörét járja körül. Nevezetesen, hogy a bővülő gyorsforgalmi úthálózattal kapcsolatban megjósolható, emelkedő bagolyelhullás milyen következményekkel járhat. A cikksorozat harmadik, záró része az élőhelyvesztéssel, a nagy léptékű

Télen a jégmentesített utak mentén előbb elolvad a hó, ami a rágcsálókat a felszínre csalja, a rájuk vadászó bagolyok pedig nagy számban esnek elütés áldozatául

zöldmezős beruházások és a tájszerkezet-változás gyöngybagolyokra kifejtett kedvezőtlen hatásaival foglalkozik majd.

Hatvan éve ismert, de kezelhetetlen madárpusztulási ok

Az 1960-as évektől születnek tudományos közlemények a motorizáció, az úthálózat-fejlesztés és a madarakat sújtó, út menti elütések kapcsolatáról, mely hatás – kifejezetten a gyorsforgalmi úthálózat – számos fajra nézve előlépett a vezető civilizációs állománycsökkentő tényezők közé. Egy 1960-ban végzett érdekes nagybritanniai felmérés szerint 5 269 azonosított elütött madárból 2 365 (45%) házi veréb volt, és csak két példány gyöngybagoly. Az akkor még közönséges házi veréb mára vörös listás

faj lett az Egyesült Királyságban, a gyöngybagoly pedig az útfejlesztések legnagyobb áldozatává vált. Továbbá, azt is tudjuk, hogy az utak élővilágvédelmi tervezése, leszámítva a vadátjárókat, szinte semmit nem változott az elmúlt több mint fél évszázadban. Ami viszont változott, az az úthálózat sűrűsége, az autók száma és sebessége.

A gyöngybagoly az egyik nagy vesztese ennek a fejlődésnek. Az utak nem olyan módon darabolják fel a gyöngybagoly élőhelyét, hogy az fizikailag képtelenné válna a nyomvonalas létesítmény egyik oldaláról átjutni a másikra (ez inkább a röpképtelen, lassan mozgó állatcsoportokra, például a kételtűekre és a hullókre igaz). A hatás itt nem az állományok elszigetelődésében, felaprózódásában, hanem az egyedek fizikai megsemmisülésében jelentkezik.

De miért jelentenek kivédhetetlen, állomány szintű veszélyt az utak pár bagolyfajra, és miért nem jelennek gondot a legtöbb nappal aktív ragadozó madárra nézve?

Mit keresnek a gyöngybagolyok az utakon?

A gyöngybagolyok három okból kerülnek utak közelébe. Egyrészt a fiatal egyedek különösebb kitüntetett irány nélkül kóborolnak, miután a szüleiktől függetlenedtek.

Elütött gyöngybagoly az M7-es autópálya viszonylag frissen átadott szakaszán 2007-ben. A Nagy-berek területén a leggyakoribbak az elütések, mivel ott található a legjobb élőhely, amit kettévág az autópálya
Lent: Elütött gyöngybagoly a 4-es főút mentén

Ilyenkor, október-november táján, több száz kilométert is megtesznek, amely során számtalan nyomvonalas létesítményt (utak, vasutak, elektromos szabadvezeték-hálózat) kell keresztezniük.

A másik ok, ami miatt utak felett kénytelenek átrepülni a bagolyok, ha a költőhelyük és a táplálkozóterületük közé az úthálózat-fejlesztés keretében új aszfaltcsík épül, és az addig háborítatlan vidéki tájban pár hónap leforgása alatt egy addig ismeretlen, nagy akadályt kell kerülniük, éjszakánként akár többször is.

A harmadik, talán legtöbb kockázattal járó viselkedési sajátossága az erdei fülesbagolynak és gyöngybagolynak, hogy szeretnek a tájban húzódó természetes

(patak, folyó, erdő és rét találkozási, mezővédő erdősávok) és mesterséges élőhelyek, vonalas létesítmények mentén vadászni. Ezeknél ugyanis olyan szegélyek (ökotónok) jönnek létre, amelyek kisemlős zsákmányállatok tekintetében is különösen fajgazdagok. A zárt erdőket kerülő gyöngybagoly az ilyen szegélyekben, különösen ha ezek még mozaikosan változatosak is, egyaránt megtalálja a nyílt és az erdőterületek egér-, pocok- és cickányfajait, legfontosabb táplálékállatait.

Mennyire jelentős probléma az út menti elütés?

A jelölés-visszafogáson alapuló tanulmányok és a célzott vizsgálatok más-más becsléseket

© Klein Ákos

© Klein Ákos

adnak ugyan, de abban egyetértés van, hogy mára a nem természetes elhullási okok között első helyen szerepel az út menti elütés a maga akár 60% feletti arányával. Gyűrűzési adatokon alapuló korábbi nyugat-európai tanulmányokban 40-70% közé esett a kézre került, emberi hatásra elpusztult jelölt madarak közül az utak mentén megtalált példányok aránya. Magyarországon egy 2004-es vizsgálat mintegy 8000 jelölt gyöngybagoly 600 megkerüléséből 20%-os elütési arányt állapított meg. Ráadásul az első éves, nagyobb távolságokra és többet kóborló gyöngybagolyok esetében az elütés kockázata duplája az idősebb példányokhoz képest. Tehát adott éven belül az elütések az éves szaporulatot sújtják leginkább, vagyis hiába tapasztalunk „jó gyöngybagyos évet” sok kirepült fiókkal, ha ezek jelentős részét év végére leszüretelik az autoutak.

Miért ütnek el az utak mentén több baglyot, mint nappali ragadozót?

A válasz a két csoport vadászati stratégiája közötti különbségben keresendő. Az utak mentén szintén gyakori egerészölyv és vörös vércse a látására hagyatkozva vadászik. Magasan, jóval a forgalom fölött repülve és függőgetve (szítálva), vagy egy közlekedési táblán, útszéli

© Klein Ákos felvételei

Alacsonyabb sebességű, így a madarak számára is kevésbé veszélyes közút a Dunántúlon
Lent: Elütött macskabagoly egy Zala megyei főút mentén

fán vagy kerítésoszlopon (autópályák mentén) üldögélve szemléli az út menti füves sávot, és ha mozgást észlel, lecsap. Ehhez képest a baglyok sötétben, éppen ezért nagyrészt hallásukra hagyatkozva vadásznak, ami egyben azt is megköveteli, hogy ne repüljenek túl magasan. A gyöngybagoly is 3-5 m közötti magasságban, lassú, imbolygó repüléssel pásztázza a földet, és ha cincogást, motozást hall, vagy mozgást észlel, lecsap. A tájban, különösen az út mentén ilyen alacsonyan vadászó bagoly minden átrepülésnél éppen a gépjárművek szélvédője magasságában repül, ami gyakran ütközéshez vezet.

Mely útfajták a legveszélyesebbek?

Út és út között is nagy különbség van természetvédelmi szempontból. A legveszélyesebb utak mindenképpen a gyorsforgalmi, többsávos sztrádák. Ezt az is bizonyítja, hogy amikor egy ország feldaraboltságát (élőhely-fragmentáltsági index) vetik össze az út menti elütésekkel, akkor a gyorsforgalmi úthálózat bővülése összefüggést mutat az elütések számának emelkedésével, míg az alacsonyabb rendű utak által okozott tájfelzabálás nem befolyásolja a baglyelütések számát. Persze ez alól is vannak kivételek, hiszen a 4-es főút már korábbi, kétszer egysávos „korában” is bőven szedte áldozatait, tekintve, hogy egy nagyon jó baglyos élőhelyet szelt ketté.

A gyorsforgalmi utak szélességük, a rajtuk átfolyó forgalom és a megengedett nagyobb sebesség miatt kisebb eséllyel túlélhető „akadálypályát” állítanak az átrepülni szándékozó baglyok számára – mint amikor Tom és Jerry üldözik egymást a népszerű rajzfilmben New Yorkban, és a kétszer négysávos sugárúton kell vakon átrohanniuk.

Ugyanakkor az érintett fajok szempontjából az is figyelmet érdemel, hogy milyen élőhelyet szel ketté az adott út. Macskabagoly-elütések például Zala megyében elsősorban olyan kétszer egysávos főút mentén történnek, amelyek zárt erdőtümböket vágnak ketté.

Kivédhető a baglyokkal való ütközés?

Sajnos nem. Vezetői oldalról szinte kivédhetetlen a villanásszerű esemény az éjszaka közepén. 60-80 km/h sebességnél még képes egy sofőr veszélyhelyzet teremtése nélkül hirtelen fékezni, de 120-140 km/h között ezt már nem lehet megtenni. Tervezői oldalról szintén hiányoznak a biztos megoldások a probléma mérséklésére. Korábbi angol tanulmányok pl. azt állapították meg, hogy azok a kétszer kétsávos utak a legveszélyesebbek, amelyek útkorona az átlagos terepszint fölé magasodik (töltésen fut az út), mert ilyenkor az átrepülő madár nem követi a terepszint változását, és még alacsonyabban repüli át az útkadályt. A mélyutak (két magas töltés között futó út) viszont némi védelmet jelentenek, mivel az átrepülő madarakat az út fölött tereli el az oldalsó töltés. Ezek a terepviszonyok azonban sok száz

Magyarország gyorsforgalmi úthálózata 2002-ben...

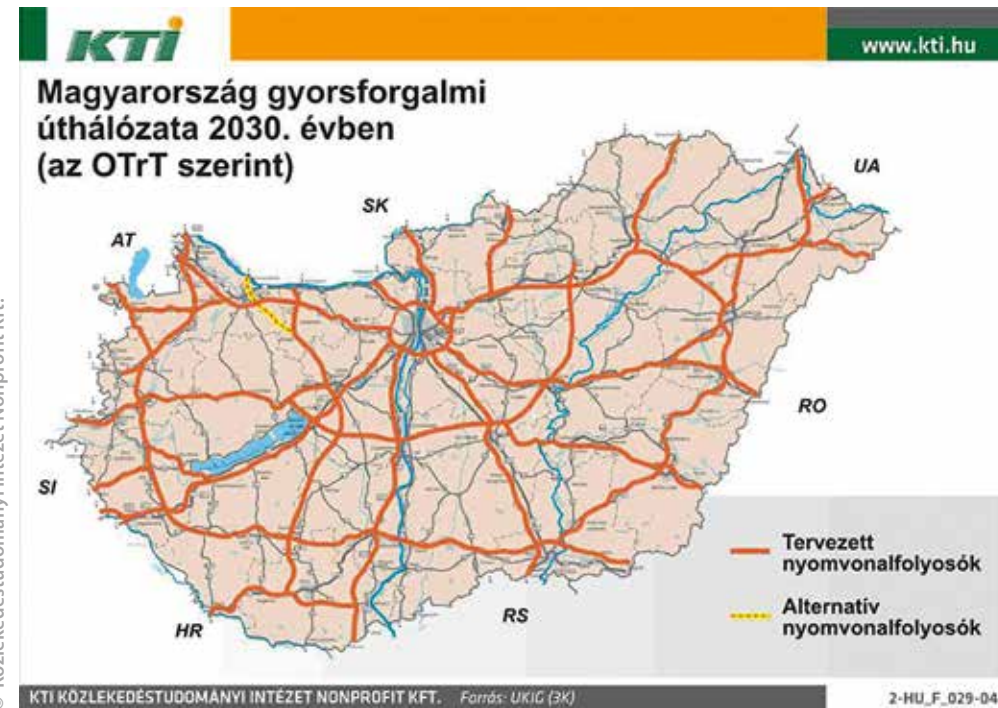
átlagnál. A rendszerváltást követően a Magyarországon tapasztalható elütési átlagok lassan felzárkóztak a büszkeségre nem sok okot adó nyugat-európai átlaghoz.

kedés magával hozza majd az utak mentén elütött madarak számának növekedését is. Az úthálózat-fejlesztés mögött az építőipar serkentése, gazdaságélénkítési megfontolások állnak elsősorban. Ismert az az elképzelés, hogy minden megyei jogú város legyen elérhető autópályán, és minden autópálya érje el a határt. Bizonyos gazdaságpolitikai felfogás szerint az úthálózat sűrűsége a lakosság jólétét meghatározó egyik indexnek tekinthető, és az autópályák a gazdasági fejlődés feltételei. Ugyanakkor biztosan tudjuk, hogy ez a fejlődés a madárvilág rohamos pusztulásához, élőhelyek végső eltűnéséhez is vezet.

Mit tehet a természetvédő?

Más lehetőségünk van magánemberként, természetvédelmi szervezet képviselőjeként vagy szakpolitikai szereplőként fellépni egy ilyen monumentális horderejű ügyben. A három természetvédelmi szint elkülönítése azért nagyon fontos, hogy tisztába kerüljünk saját cselekvési lehetőségeinkkel és a felelősségünkkel. Természetesen az autózás minimalizálása egy általános természetvédelmi elvárás lehet mindenki felé, mégsem lehetjük, hogy ilyen indokú és mértékű önmérséklet reális lehet, vagy az gyorsan általánossá válhat.

Egy ország úthálózatának fejlesztése azonban tipikusan a mindenkori kormány és az országgyűlés döntéseinek múlik. Erre közvetlen

© Közlekedéstudományi Intézet Nonprofit Kft.

kilométeren keresztül nem alakíthatók ki, és nem is jelentenek teljes védelmet, hiszen van, hogy a baglyok az út menti telepített fasorban fészkelnek (erdei fülesbagoly), vagy az út mentén vadásznak.

Mit tartogat a jövő?

Vizsgálatokból az látszik, hogy csak az 1985 előtti magyar adatok mutatnak alacsonyabb értéket az európai

... és a 2030-ra tervezett állapot, ami a főutakkal együtt még nagyobb kockázatot jelent majd a baglyok számára

A Magyarországon várhatóan átadásra kerülő autópálya-szakaszokat éventéki bontásban bárki elérheti az interneten. Ebből kiderül, hogy 2022-ig 513 km új autópálya épül hazánkban. A jelenlegi 1490 km hosszúságú hazai gyorsforgalmi úthálózatot 2022-re, e cikk megjelenése után néhány évvel, 2000 km hosszúságúra fejlesztik. A több mint 30%-os növe-

A tájból magasan kiemelkedő töltésre épített autópálya a Nagyberek területén különösen veszélyes útszakasz. Itt ütik el a legtöbb baglyot a Balaton partvidékén

© Klein Ákos

Az elütés az utak kaszált szegélyében kistrágsálókra vadászó kuvikot is fenyegeti

© Orbán Zoltán felvételei

Elütött hosszúfülű denevér autó lökhárítóján

ráhatásunk csekély. Egy egyszer megépített és megtervezett utat visszabontani vagy teljes hosszában átalakítani aligha lehet. Tehát azt kell kitalálni, hogy miként lehet elkerülni, optimalizálni egy-egy új út építését. A vadnyugatot idéztük e cikk elején, helyezük az írást keretbe annak vége felé is egy ilyen gondolat kifejtésével: Sheridan

tábornok hírhedt, a koreszmének megfelelő mondása szerint csak a halott indián a jó indián. A mi esetünkben, az elmondottak alapján, sajnos csak a meg nem épült autópálya a természetbarát autópálya.

Jelenlegi tudásunk szerint nincs olyan védelmi rendszer, amely a madarakat távol tartaná az utaktól. Az autópályák magas madarterelőkkkel való szegélyezése vagy a 80 km/h-s sebességkorlátozás az autópályákon akár csak a madarakra legveszélyeztetettebb október-novemberi hónapokban is a közeljövőre nézve nem reális felvetés. Hangalapú madárriasztó technológiák bevetésére sem gondolhatunk, bár ha a 67-es úton című dalt el tudja játszani az útburkolat, akkor talán környezetvédelmi fejlesztésekre is jut majd egyszer egy kis összeg.

A tervezett fejlesztések kiépülése után olyan sűrű úthálózat szövöi majd át Magyarországot, hogy már csak a madarak mozgásának térléptéke miatt is elképzelhetetlen, hogy elkerülhessék az utakat. Vagyis természetvédő magánemberként két dolog tehetünk. Tegyük azért, hogy minél több helyen legyen jó minőségű költőhely az országban, hogy a magasabb utódszámmal enyhítsük az utak okozta állományvesztéseket. De hosszú távon talán ennél is fontosabb, hogy tudatosítsuk magunkban és környezetünkben a probléma súlyosságát, és olyan fenntartható gazdasági rendszer kialakítását követeljük ki állampolgári jogosítványaink birtokában, amely megálljt parancsol a nem kellően átgondolt útfejlesztéseknek, zöldmezős beruházásoknak. Ez utóbbi témával folytatjuk majd a következő számban.

Klein Ákos

A talajon mozgó állatok között a tavaszokonként hatalmas tömegben vonuló barna ásóbékákra különösen nagy fenyegetést jelent az autóforgalom

Érdekes madármegkerülések

2018/4. szám

Madárgyűrzés

© Maciej Kulmajer felvételei

Énekes hattyú
Lent: A színes nyakgyűrűt a képbal szélén, fentről a harmadik madár viseli

AZ ELMÚLT IDŐSZAKBAN a Madárgyűrzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amiket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, és az október közepéig beérkezett adatok alapján készültek.

Az MME-honlap Tudástár > Magyarország madarai oldalán (www.mme.hu/magyarorszagmadarai) az egyes madárfajok naprakész gyűrzési eredményei böngészhetőek: gyűrzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású

megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Énekes hattyú

Október elején megint látták Lengyelországban azt az itthon jelőlt, nyakgyűrűs énekes hattyút,

amit a Pataki-horgásztavon gyűrztek 2014-ben (Nógrád megye, gyűrző: *Lukács Katalin Odett*). Ez eddig a legészakibb megfigyelési adata a madárnak (megfigyelő: *Maciej Kulmajer*). A madár tavasszal az Ipoly-völgyben fészkel, május elején még öt fiókával figyel-

ték meg, de utána nem látták többet itthon.

Nagy lilik

Nyár közepén Oroszországban lótték le egy 2017. februárban itthon jelölt nagy liliket (gyűrűző: *Dr. Hadarics Tibor*). A madarat Kapuváron fogták be, mert a libák a sűrű ködben a városban szálltak le. Az itthon jelölt nagy lilikek közül jelenleg ez a legtávolabbi megkerült példány (4351 km).

Kanalgém

Maliban, a Niger folyónál lótték le egy magyar gyűrűs kanalgémet 2014-ben. A vadász fia a közelmúltban megtalálta a gyűrűket, és a fémgyűrűn lévő weboldalon (www.ring.ac) keresztül elküldte a kézrekerülési adatokat. Ezt a kanalgémet a szegedi Fehér-tó egyik gémtelapén jelölték 2013-ban (gyűrűző: *Dr. Pigniczki Csaba*). A kirepülés nyarán még két alkalommal megfigyelték a Pusztaszer melletti Büdös-széken. Az itthon jelölt kanalgémek közül ez a második, ami ebben az afrikai országban került meg, 1994-ben egy, a Dinnyési-fertőn gyűrűzött példányt találtak a Niger folyó egy másik szakaszánál.

Szárccsa

Szeptember elején Csuvasföldön lótték le egy hazai gyűrűs szárccsát. A madarat 2017. január végén gyűrűzték Budapesten, a Soroksári révnél (gyűrűző: *Lukács Katalin Odett*). Ez az első hazai gyűrűs példány Oroszországban, egyben a legtávolabbi magyar gyűrűs szárccsa megkerülési adat (2119 km). Az elejtő a fémgyűrűn lévő webcí-

Havasi partfutó

men (www.ring.ac) keresztül küldte meg az adatokat. A madár „párban volt” a bejelentő szerint.

Daru

Nyár végén figyelték meg ezt a színes gyűrűs darut a Hortobágyon (megfigyelő: *Nagy József*). A madarat kikelése nyarán gyűrűzték Finnországban, 2015-ben.

Daru

© Nagy József

Havasi partfutó

Egy hazai gyűrűzésű, zöld színű zászlós jelölőgyűrűvel ellátott havasi partfutót figyeltek meg Ciprus északkeleti részén. A madarat szeptember 18-án gyűrűzték a Fertő tó melletti Mekszikópusztai Madárgyűrűző Állomáson (gyűrűző: *Koleszár Balázs*), és néhány nappal később, szeptember 23-án fényképezték le Ciprus keleti partvidékén (megfigyelő: *Huseyin Yorganci*). Ez az első, Magyarországon jelölt és a szigetországban megkerült havasi partfutó. Magyarországon eddig közel 3500 havasi partfutót gyűrűzték meg, elsősorban az őszi vonulási időszakban. 2017-től erre a madárfajra is tesznek színes jelölést a hazai madárgyűrűzők, melynek köszönhetően megnövekedett a távolsági megfigyelések száma. Itthon jelölt, színes gyűrűs példányokat figyeltek meg Ausztriában, Franciaországban, Lengyelországban, Olaszországban és most először a Földközi-tenger keleti részén, Cipruson.

Füleskuvik

Egy idén, fiókaként gyűrűzött füleskuvikot fogtak vissza szeptember elején Szlovéniában. A madarat Nagykatá külterületén jelölték mesterséges fészekedőben (gyűrűző: *Szénási Valentin*). Az eddig Magyarországon megjelölt közel kétezer füleskuvik közül ez a második külföldön megkerült példány. 2010-ben Dél-Olaszországban akadt terményhálóba egy hazai gyűrűs, felnőtt példány.

2017. novemberben, sűrű ködben eltévedt, és a Szegedi Vadasparkba került hét darut jelöltek meg színesgyűrű-kombinációval az elengedésük előtt. Idén október elején az egyiket Balmazújváros közelében, a Virágoskúti-halastavon figyelték meg (megfigyelő: *Tar János*). Ezek az első, Magyarországon, színes gyűrűvel jelölt darvak.

© Lukács Katalin Odett

© Koleszár Balázs

Jégmadár

Egy Magyarországon gyűrűzött jégmadarat fogott vissza október 10-én Albániában, Orikumban, egy éppen ott dolgozó magyar gyűrűzőcsapat. A térségbe a Kolontavi Madárvárta szervez rendszeres őszi madárgyűrűzési akciókat, amelyek során elsősorban fülemülcsikéket jelölnek és fognak vissza, köztük számos itthon jelölt példányt. Ezt a jégmadarat idén július közepén jelölték a Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomáson (gyűrűző: *Lukács Katalin Odett*). Ez az első magyar gyűrűs példány megkerülési adata Albániából. Az eddig Magyarországon meggyűrűzött 12 ezer jégmadár közül 37 példány került meg külföldön, a legtöbb Horvát-

országban (13) és Olaszországban (10), ezeken kívül Ausztriában (2), Csehországban, Máltán, Lengyelországban, Szlovéniában (4), Szlovákiában (4) és most Albániában.

Fenyőrigó

Tavasszal került kézre egy magyar gyűrűs fenyőrigó Németországban (Szászország). A madarat a Fehértavi Ornitológiai Táborban gyűrűzték 2016 októberében (gyűrűző: *Dr. Kiss Orsolya*). Itt elsősorban nádi énekesmadarakat fognak a nádasba telepített hálósorral, fenyőrigóból ezidáig mindössze három példányt jelöltek. Ez az első fenyőrigó-megkerülési adat Németországból. Az eddig Magyarországon meggyűrűzött közel ötezer fenyőrigó közül 29 példány került meg

külföldön, a legtöbb Olaszországban (12) és Franciaországban (7), ezeken kívül Fehéroroszországban, Görögországban, Horvátországban (3), Oroszországban (2), Finnországban, Tunéziában és most Németországban. Valamennyi eset kézre kerülés volt.

Gyűrűs madár megtalálása vagy észlelése esetén értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Lehetőség szerint készítsen fényképet a madárról (tetemről) és a gyűrű teljes feliratáról. Szükséges információk: a gyűrű teljes és pontos felirata, madárfaj, pontos hely, dátum, a madár (tetem) állapota és a megkerülés körülményei.

Összeállította: **Karcza Zsolt**

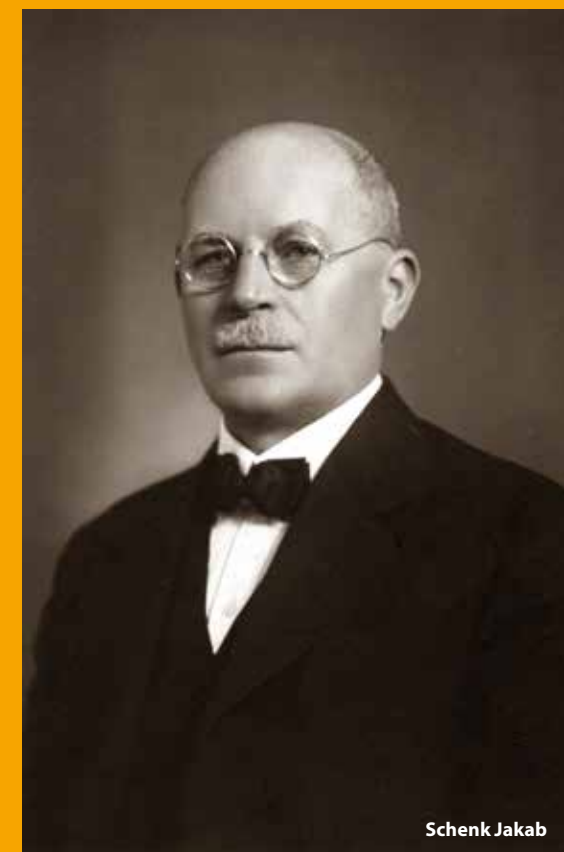
A Madárgyűrűzési Központ felhívásai

Adománygyűjtés Schenk Jakab-emlékszobor állításához

Vönöczky Schenk Jakab (Óverbász, 1876. június 2. – Kőszeg, 1945. február 22.) a Madártani Intézet egykori igazgatója, a magyar ornitológia és természetvédelem kiválósága, a hazai madárgyűrűzés megszervezője. Nevére gyakran hivatkozunk, munkásságát számos publikáció méltatja, de még nincs olyan emlékhely, ahol szobra előtt is fejet hajthatunk. Ezért tervezzük, hogy Schenk Jakab emlékére és tiszteletére 2020-ban mellszobrot állítunk a Jókai-kertben.

Az előreláthatóan hárommillió forintos költség fedezésére gyűjtőkampányt indítunk. Kérjük, hogy aki fontosnak tartja a hazai természetvédelem kiemelkedő alakja számára tervezett emlékhelyet, pénzadománnyal támogassa a mellszobor elkészítésének és felállításának költségét. Ahhoz, hogy a szobrot – jelenlegi terveink szerint – Lugossy László alkotóművész elkészíthesse 2020. február végére, a szükséges összeget 2019 közepére össze kell gyűjtenünk.

Adományszámlaszám:
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
11712004-20249829
Közlemény: Schenk Jakab 2020

Schenk Jakab

Magyarországi madárgyűrűzők információs és fotóadatbázisának összeállítása

Magyarországon a madárgyűrűzés 1908-as indulásától napjainkig 1266 madárgyűrűző került be a nyilvántartásunkba. A Madárgyűrűzési Központ adatai szerint jelenleg 430 regisztrált gyűrűző van Magyarországon, akik közül az elmúlt években közel háromezren jelöltek madarakat. A mai madárgyűrűzőkkel több fórumon is folyamatosan tartjuk a kapcsolatot, de a régi munkatársakról sajnos keveset tudunk.

Egy, az MME honlapján közzétett anyagban – egyfajta madárgyűrűzői arcképcsarnokban – szeretnénk összegyűjteni az egykori madárgyűrűzőkről fellelhető információkat (www.mme.hu/madaryuruzok).

Ahhoz, hogy ez minél teljesebb, pontosabb legyen, a tagtársak segítségét kérjük. Ha ismer vagy ismert régi madárgyűrűzőt, esetleg egy madárgyűrűző hozzátartozóját, segítse az archívum kiegészítését: életrajzi adatokkal, interneten vagy nyomtatásban megjelent írásokkal és fényképekkel (portréval és lehetőleg olyan képekkel is, ami madarászás közben készült). Természetesen minden segítő, adatközlő, fotós nevét feltüntetjük a folyamatosan frissülő anyagban.

Kapcsolat és további információ:
Karcza Zsolt, Madárgyűrűzési Központ vezetője, karcza.zsolt@mme.hu

Pólingok a nagyvilágban és a Kárpát-medencében

Faunisztika

© Szilágyi Áttila

Nagy póling

APÓLINGOK – avagy szép régi, bár lassan már elfeledett magyar nevükön a szélkiáltók – a nagyobb testű parti madarakhoz tartoznak, és mindössze nyolc fajjal képviseltetik magukat. Azonban ha alaposabban tanulmányozzuk őket, akkor sajnos be kell ismernünk, hogy ez a nyolc faj lassan inkább már csak hat.

Az eszkimó póling valószínűleg kihalt

Az észak-amerikai eszkimó póling (*Numenius borealis*) utolsó fotóval dokumentált előfordulása 1962-ben Galveston szigetén, Texasban történt. Itt áprilisban hat napon keresztül tartózkodott egy 3 vagy 4 példányból álló csapat, amit számos ornitológus megfigyelt. Egy példányt még lelőttek Barbadoson 1963-ban, ám azóta senki nem látta egyetlen példányát sem, annak dacára, hogy a terepmadarászok folyton-folyvást keresik a faj képviselőit.

© Don Bleitz

Az utolsó lefotózott eszkimó póling, 1962 Texas

Ha a helyzet nem változik, 2020-ban Kanada kezdeményezi a faj kipusztulttá minősítését, ami indokoltnak tűnik, hiszen az utolsó

bizonyító példányt 55 éve lőtték, és több mint 100 év telt el az utolsó ismert fészkelése óta.

A világ egyik legritkább madara: a vékonycsőrű póling

Sajnos úgy tűnik, hogy a vékonycsőrű póling (*Numenius tenuirostris*) is az eszkimó pólinghoz hasonló sorsra jutott. Azzal a különbséggel, hogy míg az utóbbi fajt – a vándorgalambhoz hasonlóan – a túlzásba vitt vadászat, valamint fő táplálékának, a prérisáskának a kipusztulása ítélte kihalásra, a vékonycsőrű póling eltűnésének okai nem teljesen tisztázottak.

Titokzatos fajról van szó – a múlt század elején találtak néhány fészket Oroszországban, az Uráltól keletre, egy Tara nevű város melletti területen, amit a cikkeket jegyző orosz kutatóról Ushakov-mocsárnak neveztek el. Egyik évben egy 14 párból álló kis kolónia is költött itt. Fészkelő vékonycsőrű pólingot azonban soha senki nem talált, bár több expedíció is kereste Szibériában. A legújabb, tollmin-

ták alapján történő izotópos vizsgálatok így utólag Kazahsztán északi részét valószínűsítik költőhelyként.

Azért utólag, mert a faj utolsó bizonyított megfigyelése 2001-ből származik. Az eset azért is különösen emlékezetes számunkra, mert erre Magyarországon, Apajon került sor, a vékonycsőrű pólingot itt látta egy madarászcsapat, az azóta eltelt lassan két évtizedben pedig nem volt újabb hiteles adata a fajnak. Hogy mi lehetett az oka az eltűnésnek, azt terepi megfigyelések, a faj költésbiológiájának ismerete hiányában nagyon nehéz rekonstruálni. Az ilyen rendkívül szűk elterjedési területű fajok esetében ennek hátterében többnyire élőhelyének gyors lefolyású és jelentős mértékű felszámolódása áll.

A vékonycsőrű póling a szegedi Fehér-tavon rendszeres átvonuló volt az 1940-1950-es években, gyakran meg sem számolták őket pontosan, „8-10 példányként” szerepelnek terepi jegyzetekben.

Dr. Beretz Péter naplójában található egy bejegyzés azokból az időkből, amikor – az 1940-es években – Széchenyi Zsigmondot látta itt vendégül pólingvadászatra, aki két vékonycsőrűt is ejtett, és kiváló vadászíronk beszámolója szerint a nyolc madárból álló csapat „homogén tenuirostris” volt.

Teelő vékonycsőrű póling Marokkóban
Lent: A nemzetközi póling nap logója
Alul: Vékonycsőrű póling

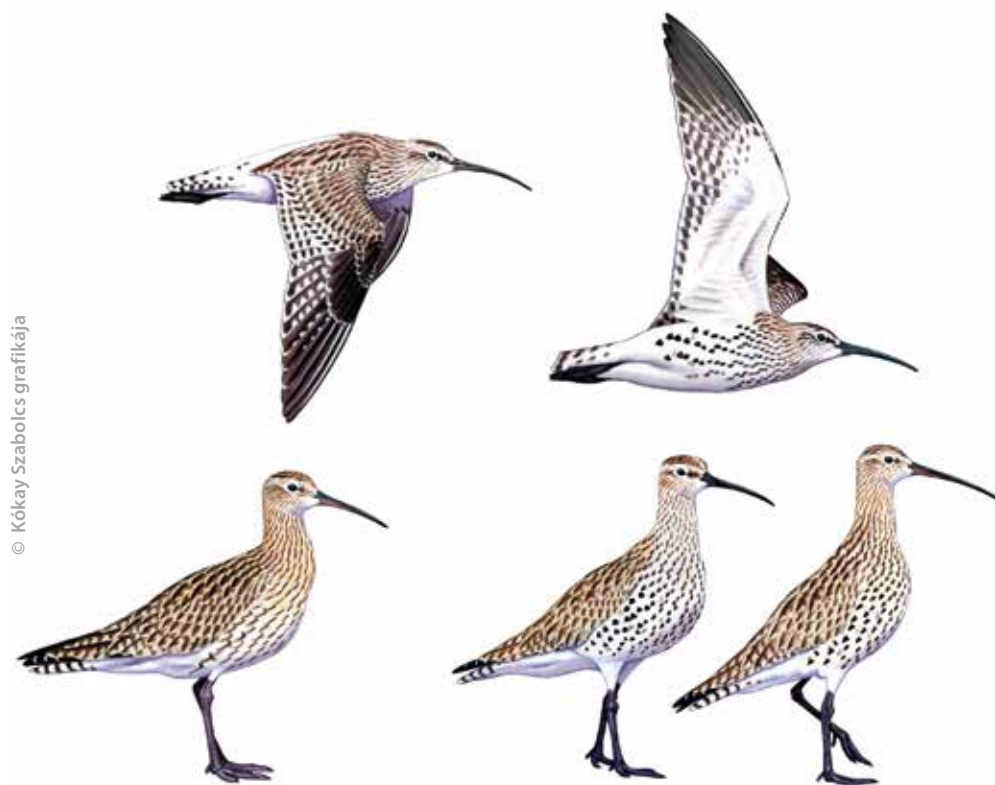

Ezt követően a faj világszerte egyre ritkább lett, Marokkóban, a Merja Zerga-tavon volt az utolsó ismert teelőterülete, azonban 1995 óta onnan sincs már adata. Több expedíció is indult a régebben ismert teelőterületekre, például

Iránba, hiszen a teelőhelyen hónapokat töltő madarakat könnyebb megtalálni, mint az átvonulókat, de egyik csapat sem járt sikerrel.

Sajnos az összes körülmény arra mutat, hogy napjainkra ez

a madár is kihalt, vagy nagyon közel került ehhez, bár sokan még reménykedünk abban, hogy a vékonycsőrű póling elkerüli az eszkimó póling sorsát.

© Kókay Szabolcs grafikája

Aggasztó, hogy a megmaradt hat fajból háromnál jelentkeznek hasonló, negatív tendenciák. Míg az észak-amerikai hosszúcsőrű póling (*Numenius americanus*), az ázsiai törpepóling (*Numenius minutus*) és a kis póling (*Numenius phaeopus*) állománya viszonylag stabil, addig a távol-keleti póling (*Numenius madagascariensis*) világállománya már 15 000 pár alatt van, a tahiti pólingé (*Numenius tahitiensis*) csak 7000 példányra tehető, és a hazánkban is költő nagy póling (*Numenius arquata*) európai állománya is vészes gyorsasággal zsugorodik, nagyon komoly veszélyben van már középtávon is.

A pólingok veszélyeztettségére hívja fel a figyelmet a madárvédelmi szervezetek világszövetségének számító BirdLife International kezdeményezése, ami minden év április 21-ét, a 7. században élt Szent Beuno walesi apát napját a pólingvédelem világnapjának szenteli.

A történet szerint az apát, kihajózva a tengerre, imakönyvét beleejtette a vízbe, amikor is egy póling, ezt látva, utánarepült, kihalászt a könyvet, és a partra vitte. Az apát ezért hálából megáldotta a madarat, és a legenda szerint ezért olyan nehéz pólingfészket találni. Mivel az elmúlt évszázadban két pólingfajt veszítettünk el végleg, az akció fő célja a figyelemfelkeltés és a megelőzés, hiszen talán még nem késő nemzetközi összefogással megmenteni ezeket a gyönyörű madarakat.

Hazánk egyetlen költő pólingfaja

A turjánosokat és a rövid fűvű gyepeket kedvelő nagy póling, elterjedésének peremterületén, egyetlen fészkelő fajként képviseli a csoportot a Kárpát-medencében. Bár soha nem költött sok nálunk, fészkelő állománya napjainkra már nem haladja meg a 40-60 párt, jelentős számú őszi és tavaszi átvonuló, illetve átnyaraló példányai mindig érdekes

Kis póling

színfoltját jelentették az alföldi pusztáknak.

Sajnos a sokezres csapatok már eltűntek, klasszikus átvonulóhelyein (pusztaszeri puszták és szikes tavak, a szegedi Fehér-tó, Kardoskút és a Hortobágy) néhány százas csapatai látványának már örülnünk kell.

Lakatos Károly Vadászati és madarászati emlékeimből című, 1891-ben publikált könyvében részletes ír a szegedi fehér-tavi pólingátvonulásról, a madarak mennyiségét „csodaszámként” jellemezve.

Vadászták is még őket, ami úgy történt, hogy a tó szélébe lesgödröket ástak, és azok elé csalimadarakat helyeztek ki:

„(...) a »gólyák«, melyek tulajdonképpen nem egyebek aszalt szélkiáltóknál, melyek vadászat alkalmával mint »csalók« használtak, mert ilyenek nélkül a Fehértón vadászni teljes lehetetlenség. Nagy gond is van rájuk s nagyon féltett jószágait képezik a tavi puskásoknak – egyaz: a már említett oknál fogva, másrészt: mivel a praeparálásuk némi nehézséggel van összekötve, a menyiben a gazdaasszony görbe szemmel nézi a »gyalázatos jószágokkal« való »disznókodást«, mivelhogy e művelet a kenyérsütő-kemenczében történik aképen, hogy a frissiben lőtt madarak a búbosban helyeztetvén el, ott addig aszaltatnak, míg csontkeményre ki nem száradnak.”

© Mészáros József

Nagy póling

© Szitta Tamás

Természetesen ez már a múlté, a nagy póling fokozottan védett madárfaj Magyarországon. Élőhelye az agrártájban mindinkább zsugorodik, költési sikere a túltartott szőr- és predátorok, főként a róka és a vaddisznó, helyenként pedig a borz miatt nagyon alacsony, ami az elterjedési területének peremén élő állományokat különösen érzékenyen érinti.

Kis póling

Észak-Amerika és Ázsia tundraíra költ, hazánkban, elsősorban

Telelő kis póling az Azori-szigetek vulkanikus tengerparti szikláin

© Orbán Zoltán

Nagy póling fészekalj

© Haraszthy László

a Tiszántúlon, már csak kis számú tavaszi és őszi átvonuló, ritka alkalmi átnyaraló.

A Csongrád és Békés megyei szikes tavak és puszták egyik legnagyobb madártani látványossága az április eleji kispóling-behúzás, amikor a napközben a gyepeken, kisebb csapatokban bogarászó kis pólingok alkonyatkor éjszakázni repülnek be a számukra alkalmas vízfoltokra, tavakra. Leghíresebb éjszakázóhelyük a kardoskúti Fehér-tó, ahol 15 évvel ezelőtt még nem voltak ritkák a 3000-4000 egyedet számláló csapatok sem, de néhány esetben számuk elérte akár a 6000 példányt is. Manapság a jó években ez a szám 1000 körüli madárlétszámot jelent. Bár a kis póling világállománya viszonylag stabil, ázsiai élőhelyeinek, költő- és telelőterületek romlása aggodalomra ad okot. A földön fészkelő, vizes élőhelyekhez kötődő parti madarak nagy veszélyben vannak világszerte, élőhelyük folyamatosan zsugorodik, amit a klímaváltozás tovább fokoz. Sok faj közülük hosszú távú vonuló, ami mindinkább további állománycsökkenő tényezőként jelentkezik.

Az MME felelőssége is, hogy ezeket a nagyközönség számára kevésbé ismert fajokat egyrészt megismertesse a társadalommal és a döntéshozókkal, illetve a lehetőségeinkhez képest megtegyünk mindent, ami a hatékony védelmükhöz szükséges.

Ennek érdekében alakult meg egyesületünk keretei között a Póling Munkacsoport, ami a nagy pólingon kívül a vizes élőhelyek nagy-követmadaraiént a nagy godával, a piros lábú cankóval és a bíbiccel is kiemelten foglalkozva igyekszik válaszokat keresni ennek a veszélyeztetett csoportnak a problémáira.

Tokody Béla

Interjú Heimo Mikkola finn bagolykutatóval

Heimo Mikkola, kezében egy füleskuvikkal és felesége, Anita
Lent: Füleskuvik öreg tojó

TIZENÉVES KOROM ÓTA csodálattal tekintek a ragadozó madarakra és a baglyokra. Az élet úgy hozta, hogy ez utóbbi madárcsoport felé fordult a figyelmem, így kezdtem el ezek kutatásával és aktív védelmével foglalkozni. Ekkor hallottam először Heimo Mikkoláról, a világ talán egyik legjelentősebb bagolykutatójáról. Gondoltam, milyen jó lenne egyszer találkozni vele, és személyesen feltenni azokat a kérdéseket, melyek a munkám során felmerültek bennem. Az élet ezt a merész gondolatot valóra váltotta, és 2018 tavaszán lehetőségem nyílt találkozni vele és kedves feleségével. A velük eltöltött nap során készült interjút szeretném megosztani a kedves olvasókkal.

– Mikor kezdte el baglyokkal foglalkozni?

– Tizenegy évesen vízimadarakkal kezdtem, egyik tanárom terelgetett ezen az úton, majd 1965-ben az oului egyetemi tanulmányaim idején fordult a figyelmem a baglyok irá-

nyába. Itt ismerkedtem meg a feleségemmel, Anitával, aki annak idején az első finn nő volt, aki madárgyűrűző bizonyítványt kapott. Egyik fő kutatási témám a szakállas bagoly volt, többek között 200 költőhelyet kutattam fel egyetemi éveim alatt.

© Király Tamás

– Gondolom, ez a kedvenc bagolyfajod is.

– Igen, a szakállas bagoly imponáns méretével, hatalmas fejével, sárga szemével mindenkit megbabonáz, aki először meglátja. Munkám kapcsán százharminc országban jártam, sokféle baglyot láttam és gondoltam, de ez a bagolyfaj maradt mind a mai napig a kedvencem.

– Hány bagolyfajt láttál, illetve hallottál eddig?

– Még soha nem számoltam össze a fajokat, de mivel százharminc országban jártam a világon, a látott vagy hallott fajok száma körülbelül száz lehet. Most már mondhatom, hogy neked köszönhetően százegyed, mert mutattál nekem egy füleskuvikot Magyarországon!

– Melyik volt a legkülönlegesebb bagolyfaj, amivel találkozál? Miért tetszett ennyire?

– 1983-ban a Seychelle-szigeteken találtam néhány Seychelle-szigeteki füleskuvikot (*Otus insularis*), talán

életem egyik legemlékezetesebb élménye volt. Azt hittem, hogy ez a faj már kihalt, ennek ellenére éltek és virultak a szigetcsoporthoz központi szigetén, Mahén. Egyszer nagyon szeretnék visszatérni erre a paradicsomi helyre.

– Mi a tapasztalatod, a világ más tájain hogyan viselkednek az emberek a baglyok iránt?

– A baglyok mellett a másik kedvenc témám a baglyokat övező népi hiedelmek kutatása. Afrikában nagyon sok a baglyokkal kapcsolatos babona. Mivel mindannyian Afrikából származunk, így ezeket a rossz hiedelmeket magunkkal hoztuk. Manapság a filmek, a tudományos alapokon nyugvó oktatás sokat javított ezen a helyzeten, de van még hová fejlődünk.

– Hogy látod az európai füleskuvik helyzetét? Mostanában arról lehet olvasni, hogy egyes előjelezések szerint a faj tovább fog terjeszkedni Európában, egyre több olyan országban költve, ahol eddig nem. Mi a véleményed erről?

– A közelmúltban valóban voltak észlelései Skóciában, Norvégiában és Finnországban, ami a faj északi terjedésére utalhat. Sajnos ez annak a jele is lehet, hogy a faj kénytelen új területeket keresni a szokásos költőhelyein lévő rovarhiány miatt. Azt mondják, hogy az intenzív mezőgazdasági termelés a rovarállomány mintegy 75%-ának kipusztulását okozta. Éppen ezért azt gondolom, hogy a füleskuvik európai állománya a globális felmelegedés és az átlaghőmérséklet-emelkedés ellenére is csökkenni fog.

– Mesélnél egy különleges, érdekes történetet, ami bagolykutatás során esett meg veled?

– A bagolyfigyelés néha igen kockázatos tevékenység, különösen Afrikában, de még Finnországban is. 1972-ben tudományt szerzettem egy meglehetősen északon lévő urálibagoly-fészekről, ami csupán 50 méternyire volt az akkori Szovjetunió határától. Engedélyt kértem, hogy felkereshessem a helyszínt. A baglyot követve azt láttam, hogy a határköztől nagyjából 20 méterre, a szovjet oldalon

köpetelt egyet (ez a baglyok által lenyelt zsákmányból megmaradt és visszaöklendezett csont és szőr-csomó). Naivan azt gondoltam, hogy úgyse fog senki meglátni, gyorsan átkúszom a határon, és begyűjtöm a friss köpetet. Miután elhagytam a fészket, rögtön letartóztattak a finn oldalon, mivel a szovjet határőrség jelentette a tiltott határátlépést. Hosszú ideig faggattak, és egyre inkább úgy tűnt, hogy a következő állomás Moszkva lesz. Végül az orosz határőrök nyilvánvalóan úgy gondolták, hogy nem vagyok normális, hiszen egy bagoly köpetét szerettem volna begyűjteni. Néhány órán belül szabadon engedtek, miután megígértem, hogy soha többé nem sértem meg a szovjet határt. Nyilvánvalóan több engedélyt már nem kapok határ-

© Juszti Balázs

hoz közeli helyszínek felkeresésére, még a finn oldalon sem.

– Mit üzennél a magyar olvasóknak a baglyokkal kapcsolatban?

– Helyezzenek ki minél több odút az odúlakó baglyok részére, ezzel segítve őket.

Fontosnak tartom, hogy az agráriumban dolgozók tudatosan segítsék a baglyok táplálkozóhelyeinek fenntartását.

Szükségesnek tartom, hogy azok az emberek, akik még hisznek a baglyokat övező babonákban, váltsanak szemléletet, hiszen a baglyok nem ártanak az embereknek, sőt nagyon hasznosak számunkra.

© Balázs Orsolya

Heimo Mikkola (jobbra), és a szerző Juszti Balázs
Lent: Füleskuvikfiókák mester-séges odúban

A baglyokon keresztül más állatokat (pl. kisméltősök, rovarok) is meg lehet ismerni, információkat lehet róluk gyűjteni, ami tovább növeli ezeknek a madaraknak a tudományos értékét.

Heimo Mikkola szakmai életútja:

- 1970: Oului Egyetem (Finnország) mesterdiploma. Szakdolgozat: *A szakállas bagoly ökológiája*.
- 1982: Kuopioi Egyetem, Finnország. Tudományos fokozat: 1988-tól professzor a Kuopioi Egyetemen.
- Harminc éven át az ENSZ Élelmiszer- és Mezőgazdasági Szervezetének (FAO – Food and Agriculture Organization) állandó képviselője, pozícióját gyakran fordították úgy, hogy „élelmiszer-nagykövet”.
- Jelenleg a Kazahsztáni Nemzeti Agrártudományi Egyetemen óraadó professzor.
- Napjainkig 600 cikket publikált, főleg mezőgazdasági, halászati és élelmiszerbiztonsági témákban, de ebből 200 cikk a baglyokról és más madarakról szól.
- A baglyokról szóló könyvei közül a legismertebbek: Der Bartkauz – *A szakállas bagoly* (1981), *Owls of Europe – Európa baglyai* (1983), *Rapaces Nocturnas de Europa – Európa éjszakai ragadozói* (1995), és *Owls of the World – A világ baglyai* (2012, javított 2. kiadás 2013), amit már francia, német és japán nyelvre is lefordítottak.

Juszti Balázs, Balázs Orsolya

Spanyol Madártani Egyesület

Név: Sociedad Española de Ornitología SEO/BirdLife
Alapítás éve: 1954
Taglétszám: 13 200 fő
Alkalmazottak száma: 80 fő
Kiadványok: *Aves y naturaleza (Madarak és Természet)* – népszerűsítő magazin

Ardeola – tudományos magazin
Revista de anillamiento (gyűrűzéssel foglalkozó újság) – tudományos magazin
Aventureros (Kalandkeresők) – fiataloknak szóló kiadvány
Boletín de seguimiento (Madármonitoringról szóló hírlevél) – éves kiadvány

Postacím: C/Melquíades Biencinto, 34 28053 Madrid, Spain
Telefon: +34 1 434 09 10
E-mail: seo@seo.org
Honlap: www.seo.org

BirdLife

EGYESÜLETÜNK NAGYNEVŰ kutatókból álló Tudományos Tanácsa jelöli ki az utat, melyen a biológiai sokféleség megőrzése érdekében járunk kell. Ezáltal szervezetünk a természetvédelem terén Spanyolországban megkerülhetetlen tudományos szaktekintéllyel rendelkezik. Munkánkat, negyven területi csoportba szerveződve, több mint 13 000 tag, valamint 12 regionális iroda támogatja. Ezért tudunk a kisebb területekre koncentrálni programok mellett nemzetközi léptékű projektekben is részt venni. Fontos tevé-

felszerelését célul kitűző program. Vidéken nagy fontosságú az *Olivares Vivos* (Élő olajfaligetek) akciónk, ami ennek a fontos terméknek a fenntartható termesztésére keresi a választ. Védelmi munkánk nagy része a közel 500 spanyolországi fontos madárelőhely (IBA-területek) megőrzésére összpontosul, mintegy négyszáz önkéntes bevonásával. A SEO/BirdLife részt vesz a két fő folyó, a Tagus és az Ebro uniós vízpolitikai keretirányelvének (*Water Framework Directive*) lakossági fórumain is.

Az olyan fajok, mint a vadgerle vagy a gyöngybagoly (amiket 2017-ben és 2018-ban az év madarának választottunk), de általában a mindennapi madaraink vizsgálata nagy felmérő kampányokat eredményezett. A vonuló madarakat a *Migra* prog-

ram keretében vizsgáljuk. Itt a legújabb technológiájú műholdas nyomkövetést alkalmazzuk például a hamvas rétihéja, a fehér golya vagy a halvány sarlósfecske kutatásában.

A vadon élő madarak (elsősorban pintyfélék) befogása, tartása, tenyésztése és versenyztetése (silvestrizm), az egzotikus madarak tartása, az illegális vadászat, a mérgezések, a nem fenntartható bányászat, az áramütés okozta madárpusztulások mind olyan területek, melyeket a szervezetnek a bíróságon és a hatóságoknál kell képviselnie. Két évvel ezelőtt nagy lépés volt, amikor európai szinten létrejött a Környezeti Károkat Okozó Bűnözés Elleni Európai Hálózat (*European Network against*

Environmental Crimes), amit a SEO/BirdLife és az RSPB, a BirdLife International angol partnere együttes munkával koordinál.

A SEO/BirdLife környezeti gazdálkodási rendszere a saját fogyasztás észszerűsítésére is nagy hangsúlyt fektethet; a madridi központi iroda hűs napenergiafogyasztás 100%-át fedezi.

Josefina Maestre
 Fordította és összeállította:
Madas Katalin

- Baleári vészmadár** – © Pep Arcos, SEO-BirdLife
- Széki lile fészkeinek megvédése** – © Grupo Local SEO-Pontevedra
- Vonulómadár-megfigyelés a Lindus program keretében** – © Carmen Fernández, SEO-BirdLife
- Környezetvédelmi nevelési program** – © SEO-BirdLife

2018 Tél

Csipogó

SÓLYOMROKONSÁG

Bücsúzunk az idei év madarától, a vándorsólyomtól!

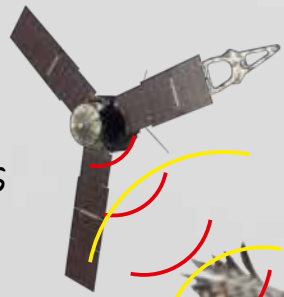
Nyomozz velünk! Ezt a könyvet nyerheted!

Előző számunk nyertese: Kertész Gáspár 12 év (Budapest)
 Megfejtés: bölömbika, csóka, daru, fácán, héja, kakukk, tűzok, uhu

Hosszú téli estékre ajánljuk az MME bolt új játékát

Sok ragadozó madárra azért szerelnek műholdas jeladót, hogy követhessék az útját. Napi 4-5 jelet küld, ebből lehet megtudni merre kóborol, mekkora utat tesz meg. A jeladó nem zavarja a madarat a mozgásban.

SÓLYOMROKONSÁG

Fedezd fel a sólyomfélék változatos világát!

Ez nem sólyomféle, de ők adták hozzá az ötletet.

kerecsensólyom:

Egész évben láthatod, még télen is. Ebben az évszakban nagyobb madarakra vadászik.

Ritka költőmadarunk, a telet Afrikában tölti.

kék vércse:

vándorsólyom:

Az idei év madara 20 évvel ezelőtt tért vissza hazánkba költöni. A telet az idősebbek itthon töltik, a fiatalok kóborolnak. Az északi, még hidegebb területekről sokan csatlakoznak az áttelelőkhöz. Ilyenkor nagyobb testű madarakra vadásznak.

Nálunk ritka kóborló, tőlünk délre fészkel. A telet Afrikában tölti.

fehérkarmú vércse:

Hasonlítsd össze őket!
A vörös vércsének sötét bajusza van, a hátoldalán fekete pettyek láthatók. A fehérkarmú vércse pofája egyszínű szürke, hátán nincsenek pettyek.

hämvas sólyom:

Afrika északi részén és a Közel-Keleten honos, nálunk nem fordul elő.

Állandó madarunk. Télen főleg pockokat és egereket zsákmányol. A levegőben szitálva vadászik.

vörös vércse:

északi sólyom:

Hazánkban nem fordul elő. Az egyik legnagyobb termetű sólyomféle. Több színváltozata is létezik, a fehér színű az állandó hó és jég birodalmában él, messzi északon.

kis sólyom:

Hazánkban gyakori téli vendég, főleg a telelő pintyféléket zsákmányolja.

Gyakori költőmadarunk. Vonuló, a telet Afrikában tölti.

kabasólyom:

Fotók:
Borza Sándor
Cal Sandfort (The Peregrine Fund), Czifrák Gábor, Csonka Péter, Monti Viktor, Lóki Csaba, Oláh Zoltán, Orbán Zoltán, Papp László, Rich Merry, Samuel Galick, Waheed Al-Fazari
Szerkesztés, illusztráció:
Juhász Lilla, Csitneki Balázs

Megemlékezés

Emléktáblát avattak a 100 éve született Sággy Antal tiszteletére Süttön

Sággy Antal, a Süttő környéki Duna és a Gerecse hegység egykori jeles ornitológusa 1918. augusztus 26-án született. Az esztergomi bencés gimnázium elvégzése után a budapesti tudományegyetemre iratkozott be, ahol 1952-ben szerzett jogi diplomát. Először különböző vállalatoknál dolgozott raktárosként, majd irodavezetőként, végül 1961-től nyugdíjazásáig Lábatlanon, a Beton- és Vasipari Műveknél alkalmazták jogtanácsosként.

Fiatal kora óta rendszeres kapcsolatban állt a Madártani Intézettel, majd alapító, egyben választmányi tagja volt az MME-nek, és az egyesület Pilisi, később Komárom-Esztergom Megyei Helyi Csoportjának elnöki tisztét is betöltötte. Rendszeres adatgyűjtésével, madártani írásaival szorgalmasan segítette mind a Madártani Intézet, mind az MME munkáját, és különös gondot fordított a környezetében felnövekvő madarászgenerációk szakmai fejlődésére, szemléletformálására is.

Születése százéves évfordulója alkalmából 2018. augusztus 20-án, a település Szent István-napi megemlékezését követően, egykori lakóháza falán Süttő község önkormányzata és a Dr. Sággy Antal Környezetvédelmi és Kulturális Egylet emléktáblát avatott. Az eseményen beszédet mondott Czermann János, a település polgármestere, Izsó Zoltán, az egyesület elnöke, majd a táblát megáldotta Tóth Bertalan, Süttő, Piszke és Lábatlan plébánosa. Musicz László, az MME Komárom-Esztergom Megyei Helyi Csoportjának jelenlegi elnöke, Stollmann András, Sággy egykori fél évszázados levelezőtársa és jó barátja, Havas-Sággy Gábor, az ugyancsak jogi pályára lépett unokája, továbbá Bagdi Antal, egykori madarásztanítványa is méltatta Sággy Antalt, a „természetvédelem élő lelkiismeretének” hajdani érdemeit. A település polgármestere ajándékot nyújtott át Stollmann Andrásnak, aki szorgalmazta egykori madarásztársa születése évfordulójának méltó megünneplését, és aki Sággy Antallal folytatott fél évszázados levelezését és a tőle másolatban rendszeresen megkapott vízimadár-szinkronjelentéseit sorba rendezve megőrzésre átadta a helyi madármegfigyelők képviselőjében megjelent Bagdi Antalnak.

A süttői általános iskolában emlékkiállítással is megemlékeztek a település neves ornitológusáról, akinek az életéről az érdeklődők többet is megtudhatnak a Magyar Természettudományi Múzeum gondozásában nemrég jelent megjelent Magyarországi ornitológusok életrajzi lexikona című könyvből.

Magyar Gábor

Fent: Sággy Antal emléktáblája egykori lakóháza falán

Balra: Izsó Zoltán a helyi kulturális egyesület nevében mond beszédet

Alatta: Stollmann András átadja Bagdi Antalnak Sággy Antal egykori leveleit és madártani jelentéseit

Lent: Sággy Antal (Musicz László archívuma)

Alul: Az összegyűlt Havas-Sággy Gábor beszédét hallgatják

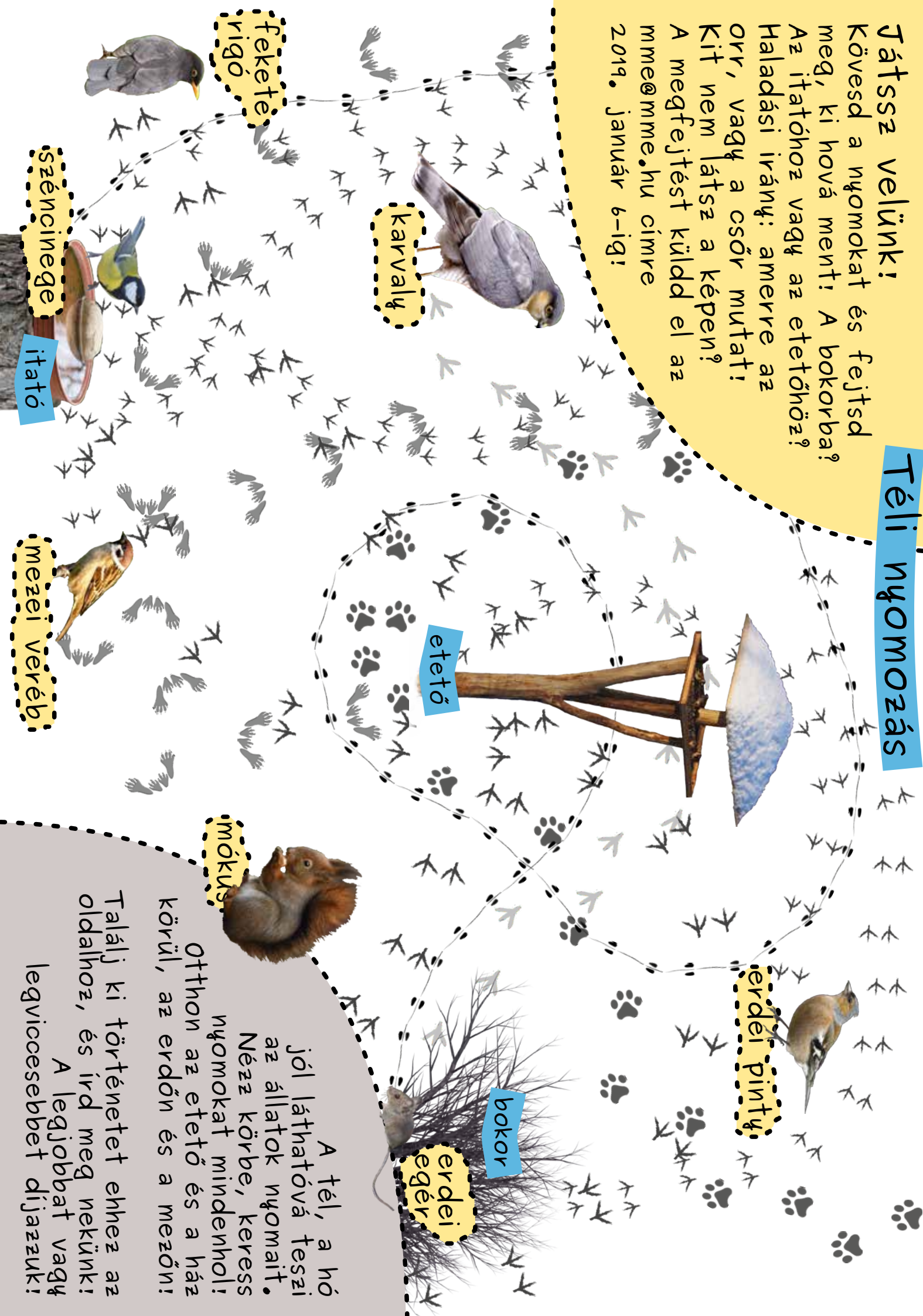

DR. SÁGGY ANTAL EMLÉKKIÁLLÍTÁS SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Téli nyomozás

Játssz velünk!
Kövessd a nyomokat és fejtsd meg, ki hová ment! A bokorba? Az itatóhoz vagy az etetőhöz? Haladási irány: ámerre az orr, vagy a csőr mutat! Kit nem látsz a képen? A megfejtést küldd el az mme@mme.hu címre 2019. január 6-ig!

A tél, a hó jól láthatóvá teszi az állatok nyomait. Nézz körbe, keress nyomokat mindenhol! Otthon az etető és a ház körül, az erdőn és a mezőn! Találj ki történetet ehhez az oldalhoz, és írd meg nekünk! A legjobbat vagy legviccesebbet díjazzuk!

Érdekes madármegfigyelések

(2018. július–szeptember)

Faunisztika

© Stanislav Harvancik

Amerikai pettyeslile
2018. VII. 24.
Sárkeresztúr
Lent: Ékfarkú halfarkas
2018. VII. 17.
Sárkeresztúr

© Oláh Zoltán

AKÖVETKEZŐKben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2018 júliusának, augusztusának és szeptemberének legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

Július

A hónap legelején három éneklő hím karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*) észleltek a Kőszeg melletti Abért-tónál (a madarakat a hó hátralévő részében is többször megfigyelték, sőt július 20-án az egyik pár négyfiókás fészket is megtaláltak). Július első hetében egy hím vöröscsillagos kékbegyét (*Cyanecula svecica svecica*) fogtak és gyűrűzték Dinnyésen (a madarat

pár nappal később a néhány km-re lévő seregélyesi Elzamajornál fogták vissza). Szintén július első hetében, a hortobágyi Kis-Kondáson egy immatur, sötét színváltozatú ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a tömörkényi Csajtavon pedig egy nyilvánvalóan fogásból szökött patagóniai récét (*Mareca sibilatrix*) láttak. Július folyamán többször szem elé került az Apácatornán már évek óta megjelenő hím kerti sármány (*Emberiza hortulana*), valamint Pusztaszer környékén a szintén régóta ott tartózkodó két kanadai lúd (*Branta canadensis*). A hónap második hetében előbb a pusztaszeri Büdös-szék mellett, majd a sárkeresztúri Sárkány-tavon láttak egy-egy immatur ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a harmadik héten ugyanennek a fajnak egy öreg példánya került szem elé Siófokon, egy immatur példány pedig a tiszalpäri Nagytónál bukkant fel. Július közepén egy nászruhás amerikai pettyeslile

Amerikai pettyeslile

© Stanislav Harvancik

csért (*Thalasseus sandvicensis*) figyeltek meg a balatonszemesi szabadstrandon.

Augusztus

A hónap első hetében két öreg vörhenyes fecskét (*Cecropis daurica*) láttak a nagyhegyesi Kádár-dűlőben. Augusztus második hetében a szegedi Fehér-tavon többször szem elé került három – fogságból szökött – szürkefejű ásólúd (*Tadorna cana*), egy alkalommal pedig egy tojó citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) is láttak ugyan-

© Ilycsin László

(*Pluvialis dominica*) tűnt fel a sárkeresztúri Sárkány-tavon (mintegy tíz napig tartózkodott ott); ennek az észak-amerikai madárfajnak ez mindössze a harmadik előfordulása volt Magyarországon. Július negyedik hetében egy öreg kenti

Kenti csér
2018. VII. 25.
Balatonszemes
Jobbra: Feketeszárnú székicsér
2018. VIII. 21.
Kunmadaras

© Borza Sándor

Vörhenyes fecske
2018. VIII. 12.
Nádudvar

© Czibere Anna Mária

Terecankó
2018. VIII. 21.
Kunmadaras

© Borza Sándor

Törpekuvík
2018. IX. 23.
Szalonna

© Danku János

(*Xenus cinereus*) láttak. Szintén a hónap harmadik hetében egy tojó fehérkarmú vércse (*Falco naumanni*) bukkant fel a Hortobágyon, Kunmadaras közelében; a madáron jeladó volt, amit idén helyeztek fel rá Bulgáriában, a madarat a jelek alapján találták és figyelték meg többen; a vércse pár nap múlva átment Nagyiván környékére, majd elhagyta a Kárpát-medencét, ezt követően

a jelei már Görögországból jöttek. A Kunmadarasi-pusztán ugyanezekben a napokban egy fiatal feketeszárnyú székicsért (*Glareola nordmanni*) és egy fiatal terecankót (*Xenus cinereus*) is megfigyeltek, a kardoskúti Fehér-tó felett pedig két havasi sarlósfecskét (*Tachymartia melba*) láttak áthúzni. Augusztus negyedik hetében Algyő közelében egy törpesast (*Hieraaetus pennatus*),

Laposcsőrű
víztaposó
2018. IX. 11.
Sárkeresztúr

© Kurfis Ilona

ott. Szintén a hónap második hetében Nádudvaron két, Kisújszálláson pedig egy vörhenyes fecskét (*Cecropis daurica*) figyelték meg. Augusztus harmadik hetében a Polgári-halastónál egy átrepülő citrombillegetőt (*Motacilla citreola*), majd több napig egy terecankót

Balatonmárfiafűdönél a Balatonon egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a pusztaszeri Vesszős-széknél pedig egy átrepülő citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) láttak. A hónap legvégén Tiszacsege határában tűnt fel egy terecankó (*Xenus cinereus*).

© Kötél Dóra

(*Stercorarius* sp.), a karcagi Kecskeri-víztározón pedig két kanadai ludat (*Branta canadensis*) figyelték meg.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétevé

© Engi László

Szeptember

A hónap legelején a karcagi Kecskeri-víztározón egy kanadai ludat (*Branta canadensis*) láttak. Szeptember első hetében ismét szem elé került Tiszacsege közelében a terecankó (*Xenus cinereus*), a Szántódi révnél a Balatonon egy fiatal, a budapesti Margit hídnál pedig egy öreg ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), Siófok közelében (Balatonszabadi-Sóstó) egy kenti csért (*Thalasseus sandvicensis*) és két sötét színváltozatú ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), a sárkeresztúri Sárkány-tavon egy laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*), a Hortobágyi-halastavon pedig egy öreg vékonycsőrű sirályt (*Larus genei*) figyelték meg. A hónap második hetében Keszthely előtt a Balatonon egy fiatal ékfarkú halfarkast (*Stercorarius parasiticus*), Golopon, egy itatónál egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*), Szigetmonostor közelében a Dunán pedig egy öreg csüllöt (*Rissa tridactyla*) észleltek. Szeptember negyedik hetében

Fakó keselyű
2018. IX. 28.
Csanádalberty
Jobbra:
Vándorfűzike
2018. IX. 29.
Kiskőrös
Fent:
Vöröscsillagos
kékbegy
2018. VII. 4.
Dinnyés

© Nyúl Mihály

a szegedi Fehér-tavon egy immatur vékonycsőrű sirályt (*Larus genei*) láttak, Szalonna közelében egy törpekuvíkot (*Glaucidium passerinum*), Ócsán pedig egy vándorfűzikét (*Phylloscopus inornatus*) fogtak és gyűrűzték. A hónap utolsó napjaiban Csanádalberty határában, a Montág-pusztá felett egy immatur fakó keselyűt (*Gyps fulvus*), Fonyódnál a Balatonon egy sötét színváltozatú halfarkast

www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalokról származnak.

Helyreigazítás:

A Madártávlat előző számában, a 23. oldalon közölt keleti gerle fotó szerzője nem Szabó Máté, hanem Lengyel Attila. Elnézést kérünk a tévedésért a fotóstól!

Összeállította: **Hadarics Tibor**

Vetési varjak jeladó „hátizsákkal”

Madárfa

© Lukács Katalin Odett

Bíbor

A TECHNOLÓGIAI FEJLŐDÉSNEK köszönhetően az utóbbi évtizedben egyre több állatfajt szereltek fel különböző típusú nyomkövető eszközzel. Ez a módszer a madarak esetén különösen izgalmas, hiszen szinte valamennyi faj megtesz kisebb-nagyobb távolságot, különösen a szezonális vonulók. Magyarországon is már számos hosszú távú vonulóra szereltek nyomkövető eszközöket (fehérgólya, kék vércse, szalakóta stb.), de akad példa olyan esetre is, amikor olyan fajt vizsgáltak ezzel a módszerrel, amelyik nem hagyja el Európát (pl. bütykös hattyú, túzok stb.).

Mi egy olyan – sokak által kedvelt, de sokak által nem szeretett – végletes megítélésű madarat választottunk, amelynek kisebb-nagyobb csapataival nyáron és télen is rendszeresen találkozunk itthon. A vetési varjú hazai madárfaunában betöltött szerepe, természetvédelmi értéke igen nagy. Fészeképző viselkedése nem csak a saját életére van kihatással, több más, saját fészket

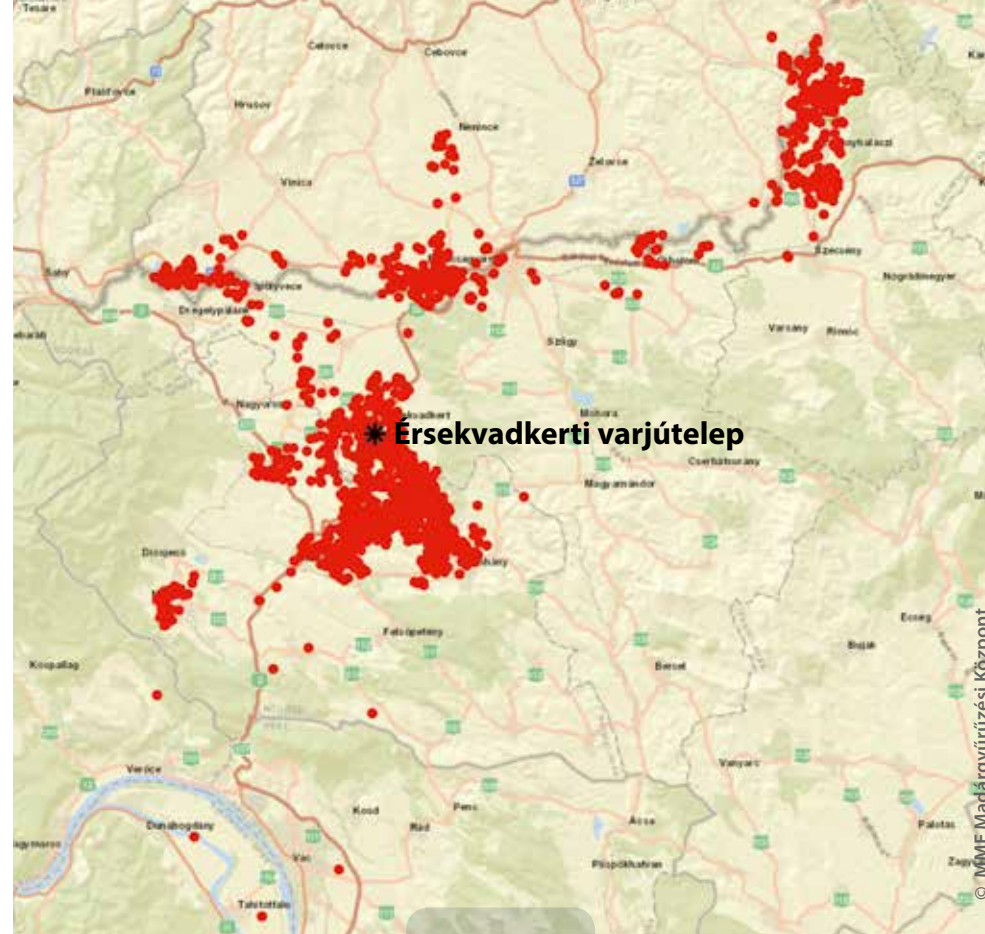
nem építő madárfaj (sólymok, baglyok) is használja a megüresedett varjúfészkeket.

A Kékvércse-védelmi program (www.falcorpproject.eu) szakemberei nagy tapasztalatot szereztek a nyomkövetés módszerekben. Ezért az egyik cég (www.milsar.com) tesztre kérte fel az MME-t, és négy db (egyenként 10 gramm tömegű) UHF-GPS-jeladót kaptunk kipróbálásra. Ez az adótípus a műholdas jelek alapján rendszeresen naplózza a madár pozícióját (GPS-funkció), de a jeleket nem továbbítja műholdon vagy telefonhálózaton keresztül a felhasználónak. Az adatokat egy vevőegységgel lehet letölteni (UHF-funkció), amit a madár közelében kell elhelyezni, a domborzati és tereptárgyaktól függően legfeljebb két km-en belül. Az eszközt a madarak hátizsákként a hátuk középső-felső részén viselik, ami a repülést, mindennapi életüket nem zavarja, ugyanakkor a napelemek így biztosítják a jeladó energiaellátását. Ahhoz, hogy a most használt, lapos adótípust

mindig elegendő fény érje, a vetési varjú hosszú tarkótollainak a végét kicsit meg kellett nyírni.

Az ilyen UHF-GPS-loggerek előnye, hogy nincs külön adatátviteli költség a szolgáltató felé (mint a GPS, illetve a mobiltelefon-hálózat cellatornyain keresztül kommunikáló GPS-GSM-adók esetében), így sokkal több mintavételt is be lehet állítani. Hátránya viszont, hogy egy teljes vonulási ciklus adatait csak akkor láthatjuk, amikor a madár visszaérkezik a telelőterületéről, sikerül megközelíteni, és letölteni az adatokat a vevőegység segítségével. Ezért ezt a típust olyan fajokra érdemes szerelni, amelyeknél nagy a fészkelőhelyhűség, mert ezek esetében számítani lehet arra, hogy a madár a vetési zónában lesz a következő költési szezonban. Ennek köszönhetően egy fészkelési ciklus vizsgálata esetén, adatátviteli költségek nélkül, nagyon sok adatot gyűjthetünk egy ilyen rendszerrel.

Mindezek alapján a jeladók tesztelésére a viselkedését tekintve számos kérdést felvető vetési varjút

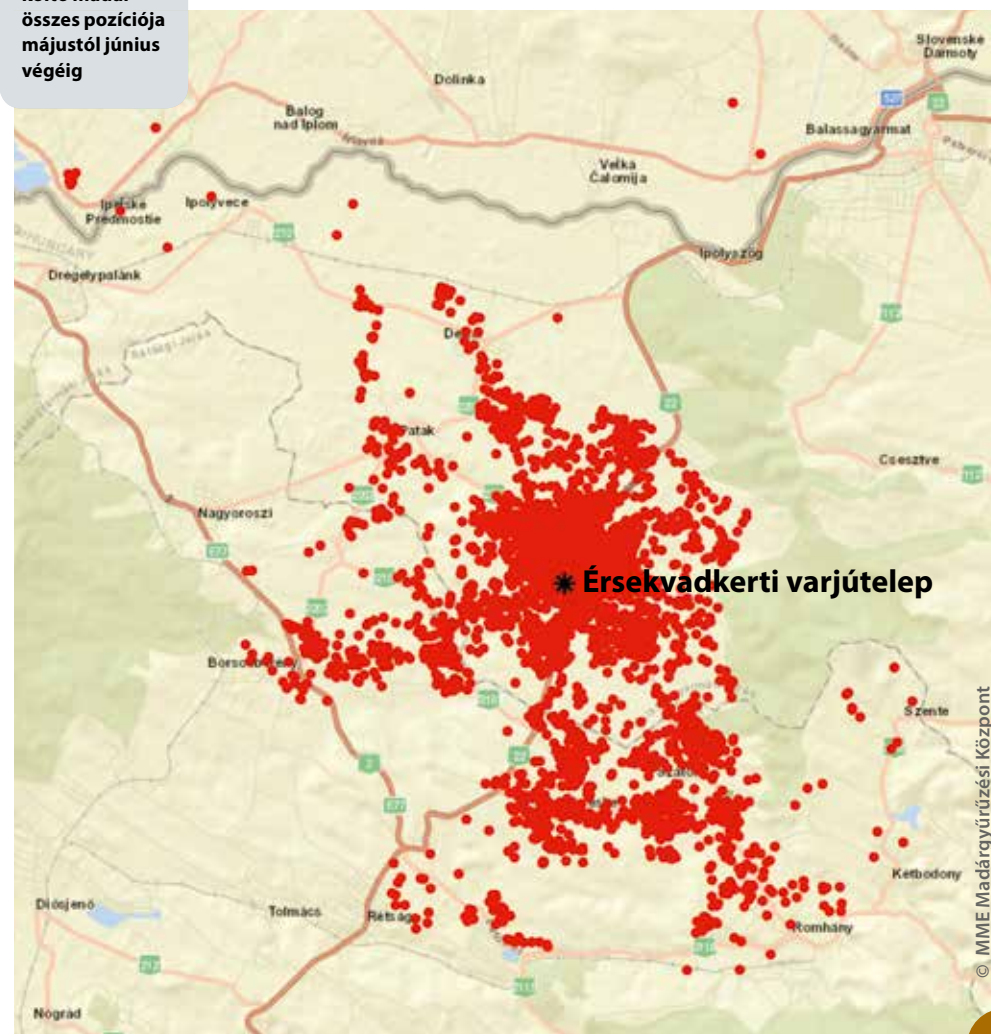

Bíbor összes pozíciója 2017. áprilistól szeptember elejéig
Lent: **A három költő madár összes pozíciója májustól június végéig**

választottuk. Az egyik ilyen kérdésünk az volt, hogy az Érsek-vadkerten (Nógrád megye) fészkelő vetési varjak hol telelnek, maradnak-e a költőhelyük körüli szűkebb területen, vagy távolabb, esetleg a Kárpát-medence más területeire is eljutnak.

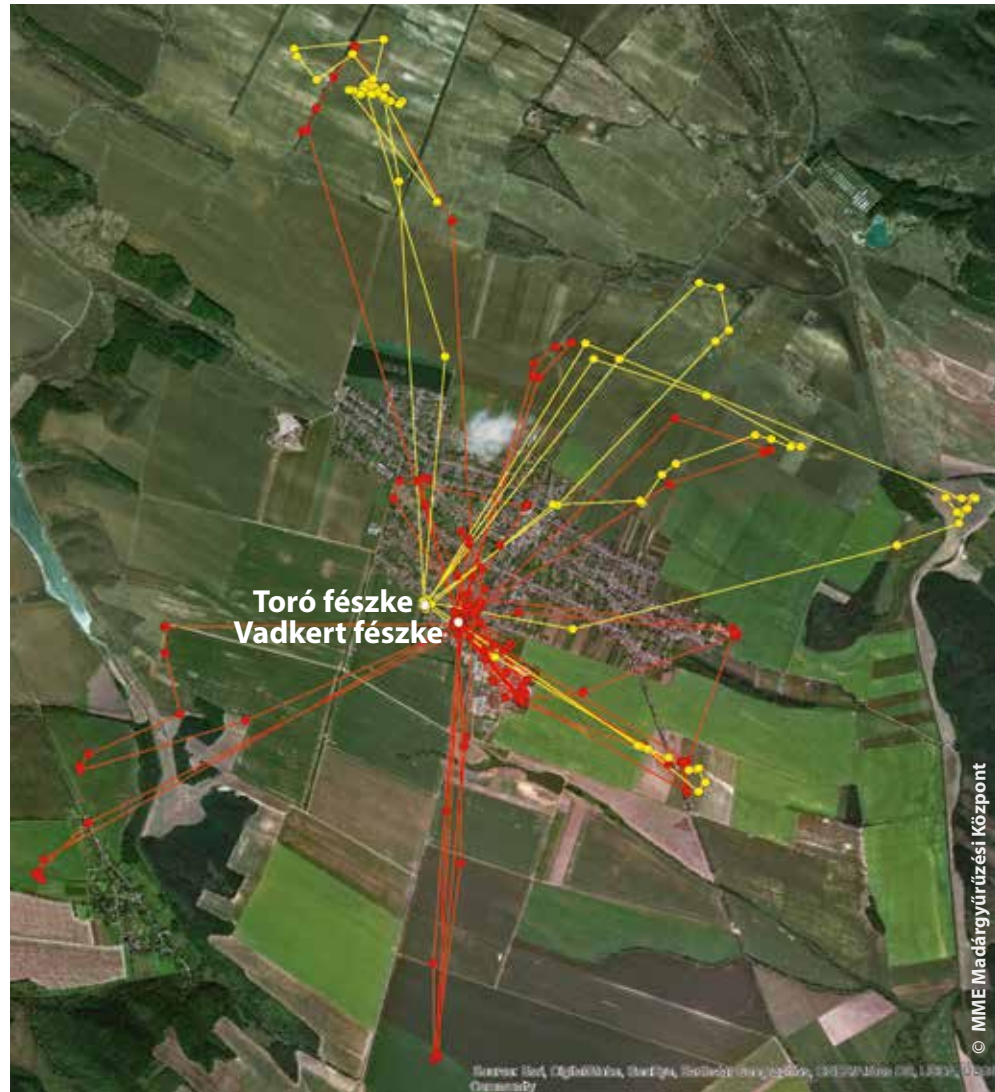
Varjakat befogni gyűrűzéshez vagy éppen jeladó felszereléséhez nem egyszerű dolog, mivel ezek a madarak rendkívül intelligensek, nagyon óvatosak és tanulékonyak. Ha sikerül egyet-egyét megfogni, akkor az adott helyen és időszakban már nagyon nehéz újabb példányt elkapni.

Érsekvadkerten 46 vetési varjút fogtunk be, és jelöltünk meg színes gyűrűkkel 2015-től, amelyeknek több mint a felét sikerült a fészektelepen a későbbi időszakban legalább egyszer vagy rendszeresen megfigyelni. 2017-ben és idén két-két példányt kaptunk jeladót. Bevett szokás, hogy a jeladós madarak nevet is kapnak, így az általunk felszerelt madarakat is elneveztük. Bíbor egy második éves (2y) madár, 2017-ben nem költött, Érsek pedig egy idősebb, fészkelő példány volt.

mények között – napos hétvégeken, amikor a telep közelében voltunk – azok ötpercenként mérték a madarak pozícióját. A nyár második felében a jeladókat két-négyórás mintavételezési gyakoriságra állítottuk át.

2017-ben a május rendkívül hűvös és csapadékos volt, így a kevés fény miatt folyamatosan energiaellátási problémák adódtak. Az akkumulátor az idő előrehaladtával egyre többször süllyedt a működéshez szükséges minimumszint alá, amikor is a rendszer hibernál. Így Érsek jeladója június végéig működött, Bíboré a nyár végéig. 2018-ban kedvezőbb volt az időjárás, több adatot tudtunk nyerni a madarak mozgásáról, de Vadkert június végén egyszer csak eltűnt. Ennek nem tudjuk az okát – vagy a madárral történt valami, vagy a logger ment tönkre minden előzetes jel nélkül. Toró a költési időszak végével a varjúcsapattal együtt távozott a telep környékéről, de szeptember elején ismét megmutatta magát, és az

UHF-vevőegység közel két hónapos adatsort töltött le a jeladóról. Ekkor láttuk, hogy az akkumulátor sajnos ebben az esetben „gyengélkedett”;

augusztus közepétől folyamatosan csökkent az energiaszintje. Ugyanezt a töltöttségi mintázatot mutatta 2017-ben Bíbor loggere,

Egy 2018. májusi nap ötperces mintavételei
Lent: Toró

© Lukács Katalin Odett

amiből arra következtettünk, hogy a felhelyezéskor kissé visszavágott, hosszú tarkótáji tollak kicserélődtek, és az újak részben vagy egészben takarták a jeladó napelemét.

Az energiaellátási problémák jól szemléltetik, hogy miközben a miniatürizálásnak köszönhetően egyre kisebb fajok vonhatók be a vizsgálatokba, az energiatermelés és -tárolás ilyen kis méretben már a hatékonyság rovására megy. Éppen ezért a tesztlésre kapott lapos jeladókat a jövőben érdemes lesz egy üllő alakú, megemelt modellre cserélni, hogy a napelem folyamatos megvilágítást kapjon a tollcserét követően is.

Bár a vizsgálati időszak mindkét évben rövid volt, így is nagyon sok hasznos információhoz jutottunk. A nyár folyamán három fészkelő példány költési idejét és egy kóborló, még nem költő madár egyéni mozgását tanulmányozhattuk. Az élőhelyi adatokkal kiegészített tudományos elemzések jelenleg is folynak.

A nem költő Bíbor 2017. áprilistól nyár végéig, amíg a loggere működött, viszonylag nagy területet járt be, elsősorban Érsekvadkert környékén és az Ipoly völgyében, de egy alkalommal, másfél óras kitéréssel, a Dunakanyarig is eljutott. Az érsekvadkerti telepen kívül más telepeken – Tereske és Balassagyarmat – is megfordult. Az adatai több, számunkra korábban

ismeretlen éjszakázóhelyet és új, kisebb telepeket is megmutattak.

A költő madarak közül 2017-ben Érsek április közepén kapta a jeladót. 2018-ban a madarakat március közepén, a fészkelési időszakban jelöltük meg a telepen, amikor a varjak még minden éjszakát Érsekvadkerttől távolabb töltötték (Vadkert 8 km-re, Toró 3 km-re). Áprilistól a fészkelési időszak végéig már folyamatosan a telepen éjszakáztak. Mindhárom fészkelő madárra jellemző volt, hogy áprilistól június végéig nem távolodtak el a teleptől 5 km-nél messzebb, a jelek nagy része az Érsekvadkert környéki területre korlátozódott. A fészkelések végén mindhárom madár elhagyta a telepet, és más táplálkozóterületeket, éjszakázóhelyeket használtak. A helyi lakosok is ezt tapasztalják minden évben – a madarak a nyár második felében csak elenyésző számban vannak a faluban („csend van”), és csak nyár végén térnek vissza, de csak egy kis részük éjszakázik is ott.

Felkerestük azokat a területeket, amelyeket a jeladós madarak rendszeresen meglátogattak. Ezek a legtöbb esetben az éppen megmunkált (szántás, tárcsázás, nyár közepe felé

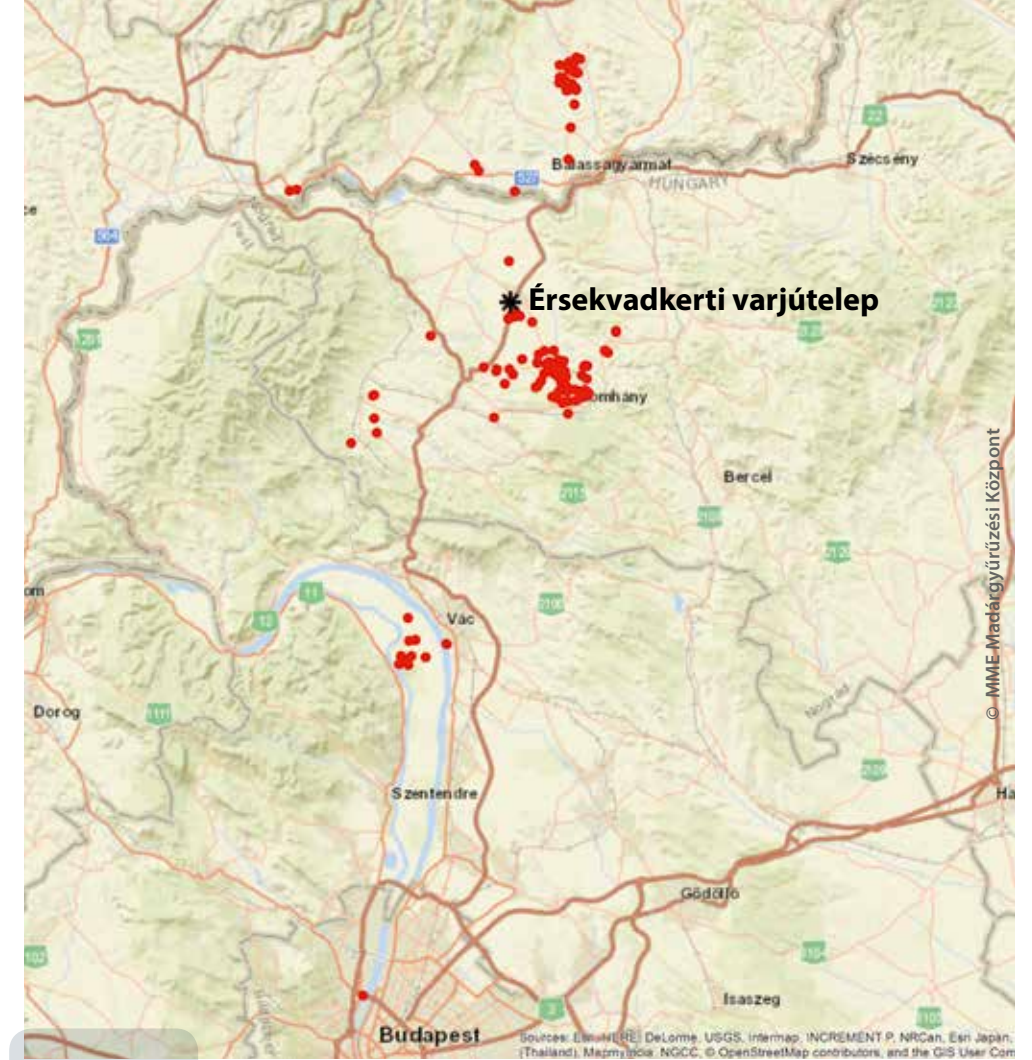
© Lukács Katalin Odett

kaszálás, betakarítás) mezőgazdasági táblák voltak. A faluban is többször tartózkodtak a jeladós madarak, elsősorban a mezőgazdasági üzem trágyalerakójának környékén, a sportpályákon és a kertekben. Megfigyelésekből és elbeszélésekből tudjuk, hogy a varjak előszeretettel használják a telep közelében a háziál-

varjak őszi-téli mozgásmintáit nem tudtuk jellemezni, de a költési időszakból így is sok információt adott a négy madár.

Lapzárta után érkezett

Október 14-én nagy meglepetésünkre és örömünkre még egyszer sikerült néhány adatot letölteni Toró

Toró összes pozíciója a fészkelési időszak után, júliustól szeptember elejéig
Lent: Toró az elengedést követően

latok etetőtáljait, valamint a cserebogárrajzás és gyümölcsérés idején a kertek gyümölcsfáit.

A jeladók gyakori hibernálódása miatt az Ipoly mentén költő vetési

loggeréről. Igaz, csak kevés pozíció vett fel, mivel szeptember 6-án hibernált a jeladója és csak a hónap végén kapcsolt be újra mindössze néhány órára. A kevés adat is új eredményeket hozott: Toró szeptember elején a Szentendrei-szigeten tartózkodott, Vác mellett töltött két éjszakát, egyszer pedig Budapesten, az Óbudai-sziget déli csücskében éjszakázott, de visszatért Érsekvadkert környékére (a térképen már ezek az adatok is láthatóak). Ez alapján a nógrádi vetési varjak valószínűleg nagyobb távolságokra is elkóborolnak, de jelenleg ennél többet nem tudhatunk meg, mert nincs esély az akkumulátorok feltöltődésére.

Köszönjük az MME Kékvércse-védelmi programjának és Dr. Palatitz Péternek, hogy bekapcsolódhattunk a tesztlésbe, és az érsekvadkerti vetésivarjú-telepen dolgozhattunk a jeladókkal. A Mislár weboldalán (www.milsar.com) más tesztmadarakról, köztük sikeresen visszatért, hosszú távú vonulóról is olvashatunk.

Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Viperagyilkos erdei egerek

Hüllő-
védelem

© Péchy Tamás

A RÁKOSIVIPERA-VÉDELMI KÖZPONTBAN a 3x3 méteres szabadtéri terráriumokban (boksokban), mesterséges teelőlüregekben telelnek a viperáink. A teelőlüreg, amik immár 13 éve működnek, jól beváltak; a kígyók, és nem kevés esetben más hüllők és kétélűek (vízisikló, zöld gyík, barna varangy, götte) biztonságos körülmények között töltik ezekben a telet.

Viperák és egerek

Ezekre a mesterséges menedékekre azonban időről időre más lakók, nevezetesen az erdei egerek, is igényt tartanak. A jellegzetes megjelenésű, hatalmas fülű és szemű erdeiegerfajok (pirók, sárganyakú, közönséges és kislábú erdeieger) csinos kis fészket építenek föld alatti járataikban, faüregben lévő lakókamráikba. Úgy tűnik azonban, hogy a mi kerámiaüregünk is megfelelnek számukra, ugyanis egyre több esetben fordul elő, hogy beköltöznek a kígyók által is lakott csövekbe.

A kis termetű rákosi vipera fő táplálékát az egyenesszárnú sáskák, szöcskék és tücskök teszik ki. **Lent: A Rákosi-vipera-védelmi Központ szabadtéri kígyóboksza nyitott állapotban**

© Orbán Zoltán

Ez még önmagában nem lenne baj, de a költözés a legtöbb esetben azzal jár, hogy megölik az üregben teelőlő vagy teelőlő viperákat. Néhány esetben már a késő őszi ellenőrzések során észlelni lehet az erdei eger üregfoglalását. A boksokban, a teelőlüreg szájára fölé egy

tetőcserepet helyezünk, hogy védjük az üregt az esőtől. Az erdei eger jelenlétének biztos jele az, amikor felemelve a tetőcserepet, a lyuk szájánál egy kis méretű fészket találunk. Ekkor már biztosak lehetünk benne, hogy az eger kinézte magának a teelőlüregünket.

Az egerek megjelenése utáni események többféle forgatókönyv szerint zajlhatnak le:

Előfordult, hogy a boksokban megvolt mind a négy vipera, de az egyre hidegebb napok ellenére sem foglalhatták el az üregt, mert az erdei egerek azt meghordták fészkeanyaggal, és abban laktak. A viperák, kiszorulva az üregből, a boksok különböző pontjain, fűcsomók tövében próbáltak elvermelni. Ez még a jobbik eset, mivel az egerek kilakoltatása és az üregnek az abba behordott fűszálaktól való megtisztítása után a kígyók újra birtokba vehetik azt.

A rosszabbik eset, amikor a rágcsálók a beköltözéskor megölik a boksokban lévő kígyókat, majd kihordják azokat az üregből. Nem

ép erdei egeret találtam. Valószínű, hogy valamelyik vipera megmaradt, és az eger csak később pusztult el a méregtől.

Az egyik szabadtéri terráriumban, ahol csak két kígyó volt, azt tapasztaltam, hogy mindkét vipera a felszínen van, de alig tudtak

A boksokban élő viperák egyedi azonosító-fotói segítik a nyilvántartást

mozogni, le voltak dermedve. A boksokban egy szénaraktart volt; azt felemelve kiugrott alóla két erdei eger, a teelőlüreg felső harmadában pedig egy egérfészkek volt beépítve.

csak az újszülött viperákat képesek megölni, hanem a felnőtt egyedeket is. A teelőlő, dermedt, lassú mozgású kígyók esetében az egereknek viszonylag könnyű dolga van, de találtam erdei eger által megölt viperákat a késő őszi időszakban is, amikor a kígyók még mozgékonyak, nincsenek a hidegtől lelassulva, vagyis leavadásuk nehezebb.

Némely esetben azonban az erdei egerre is veszélyt jelent a vipera. Az egyik boksokban, ahol négy hároméves viperát ölték meg a kisemlősök, a lyuk szájában lévő fészkekben egy élő és egy elpusztult, teljesen

Úgy tűnt, hogy a kígyók az egerek miatt kénytelenek a felszínen maradni, és miattuk nem mentek az üregbe.

2015 telén 9 viperánkat ölték meg az erdei egerek, 2016 őszén, még a teelőlő megkezdése előtt pedig további 13-at.

A rendkívül jól mászó és ugró erdei eger véltetően felülről jutnak be a szabadtéri terráriumokba, és ezt azért tehetik meg, mert bár a boksokat felülről egy 5 cm lyukbőségű háló fedi, meggátolva a szárnyas ragadozók bejutását, a kiserágcsálók ezen könnyen átjut-

© Orbán Zoltán

nak. Az egérjelenlét jellemző tünete, hogy a bokszt belső fala mentén fűrészkedvények jelennek meg, amik csak a bokszt aljzatára lerakott dróthálóig tartanak, de sok esetben hosszú felszíni járatokat is lehet látni.

Az egerek által megölt viperák érzékeny veszteséget jelentettek, tehát tenni kellett valamit ellenük. Ezért az utóbbi években még a tél beállta előtt lezárom a teelöüreg száját. Ilyenkor végigellenőrzöm a boksztokat, ami egyfelől arra is jó,

Az erdei egerek közös jellemzője a nagy szem és fül
Lent: Erdei egér által elpusztított és a teelöüregből kihordott rákosiviperatetem
Jobbra: Erdei egér száraz növényi szálakból épült fészke

© Péchy Tamás felvételei

hogy kitisztítsam az üregeket, másrészt meg lehet ejteni az éves „viperaletárt”. Majd ezután egy erre a célra gyártott, a szellőzést biztosító dugóval lezárom az üregeket, amit csak tavasszal, a fagyok elmúltával veszek ki. Bár ebben az esetben nem a kígyó dönti el, hogy mikor megy le az üregbe, és mikor hagyja el azt, nem tapasztalható semmiféle ebből származó hátrány, előnye viszont, hogy ily módon meg tudtam akadályozni az egerek pusztítását.

Valószínűsíthető, hogy kint, a szabad természetben is előfordul hasonló eset, ami ellen persze nem tudunk mit tenni.

Péchy Tamás

Új stratégiai és természetismereti játék: a Fészekfoglaló

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület ajánlásával

A környezeti nevelést nem lehet elég korán elkezdeni – ez volt a mottónk a mYnest Fészekfoglaló kártyajáték kifejlesztésekor is. Az MME-s szakemberekkel közösen kidolgozott, már óvodáskortól játszható stratégiai játékban nemcsak a madarakkal és azok élőhelyeivel ismerkedhetnek meg a gyerekek és szüleik, hanem a szárnyas barátainkra nap mint nap leselkedő veszélyekkel is szembesülhetnek.

Rakjunk fészket!

A játék során négyféle élőhelyet – erdőt, mezőt, vízpartot és várost – kell madarakkal benépesíteni. A kezdőpakliban a hazánkban eddig megfigyelt 417 madárfajból 80 található meg. A gyönyörűen megrajzolt madárképek alatt a fajra jellemző átlagos tojószámot is megtalálhatjuk, aminek döntő szerepe van az egyes madarak sikerességében. A fészekfoglalást azonban, a valósághoz hasonlóan, különböző váratlan és véletlenszerű események befolyásolják. A 24 darab eseménycártya tesz minden egyes kört izgalmassá és változatosá. A házi macskák elszaporodása, a tarvágás vagy akár a fészkelésre alkalmas odúk megléte mind-mind befolyásolja a költés sikerességét. A küzdelem során a játékosok élmény-

szerűen és észrevétlenül ismerkedhetnek meg a madárvilágra ható összetett természetvédelmi problémákkal, miközben megoldásokat is kapnak ezen problémák megelőzésére, illetve kezelésére.

Egyedi azonosító és pontgyűjtési lehetőség

A webre feltölthető, egyedi azonosítóval ellátott kártyacsomagokban található QR-kódok beolvasásával az érdeklődők még tovább bővíthetik ismereteiket a madárvilágról, a természetvédelemről. A 2015-ben kifejlesztett és népszerű mYnest applikáció madárismereti, fotómegosztó és különböző madaras játékokat, kvízet is tartalmazó alkalmazás. Letölthető telefonra, vagy online webalkalmazásként is használható. Az alkalmazásban pontgyűjtésre is van lehetőség, majd ezeket a pontokat különböző ajándékokra lehet beváltani. A Fészekfoglaló kártyajáték csomagolása (a fedlap hátsó oldala) egy egyedi kódot tartalmaz, amelynek regisztrálását követően 100 extra ponttal ajándékozzuk meg a játékosokat.

További információk:

www.feszekfoglalo.hu

Örvös galamb költése épületen

Madártani
tájékoztató

© Bagyura János felvételei

Az örvös-
galamb-fészek
a tojásokkal

AZ ÖRVÖS GALAMB hazai terjeszkedése sikertörténetnek is beillik. Gyerekkoromban, az 1960-as évek végén Budapest térségében ritka, félnék erdei madárként ismertük, napjainkban pedig országosan elterjedt, gyakori fajnak számít. 1968-ban a bátyámmal a síófoki strandon voltunk, és legnagyobb meglepetésünkre a közeli fákon örvös galambokat figyeltünk meg. Ekkor ez – a faj akkori ritkását figyelembe véve – nagy újdonság volt számunkra. Feltételezhető, hogy a galambok a vízpartra jártak inni és táplálkozni, és mivel nem háborgatták őket, megszokták az emberek jelenlétét. Ezek után természetesen az örvös galambok megfigyelése kötötte le a figyelmünket, sőt nagy örömeinkre egy lakott fészket is találtunk.

2018-ban több alkalommal is megfigyeltem városi környezetben 15-20 példányt, esetenként parlagi galambokkal közösen táplálkozni. A madarak egyre gyakoribb városi jelenléte alapján feltételezni lehetett,

hogy a településeken a fák hiányában, nyugat-európai fajtársaikhoz hasonlóan, előbb vagy utóbb épületen is költeni fognak (vagy már költenek is), de az elmúlt évekig ezzel kapcsolatban csak egy adat vált ismertté: Prommer Mátyás 2006-ban az esztergomi bazilikán figyelte meg sikeres költésüket.

Dunakeszin, az udvaromban rendszeresen etetem a madarakat, és az elmúlt években tavasszal örvös galambok is megjelentek, és a környező fenyőfákon költöttek. 2018. július 19-én meglepetésemre egy pár a házunk északi oldalán, részben egy fűzfa takarásában, egy mestergerenda kiálló részére kezdett fészket rakni. A fészkekrakást, kisebb megszakításokkal, leginkább 8–12 óra között végezte a pár egyik tagja, délután a környező fákon ültek, pihentek és tollászkodtak. Az ágakat kivétel nélkül az udvarunkban, a földön gyűjtötték, de előfordult, hogy egy fűzfáról törték le azokat. Az örvös galamb jó repülési képességére és kondíciójára jellemző, hogy ággal a csőrében

a földről függőlegesen könnyedén képes volt felrepülni a kb. 8-9 m magasan épülő fészkehez. Érdekes, hogy milyen aprólékos türelemmel választották ki a fészkekrakásra alkalmas ágakat; volt, hogy több darabot is a csőrükbe vettek, mire megtalálták a megfelelőt. A fészkekrakás utolsó két napján már szemmel láthatóan rövid és vékony ágakat vittek a fészkebe. A költés július 25-én délután kezdődött, vagyis a fészket kb. 7 nap alatt építették meg. Kezdetben, a fészkealap kialakítása közben 53 ág hullott le a földre: a leghosszabb 55 cm, a legrövidebb 8 cm hosszú, átlagos méretük 21,6 cm volt, vastagságuk 2–4 mm között változott.

Eleinte attól tartottunk, hogy az udvaron végzett tevékenységünk zavarni fogja őket, de szerencsére nem így történt. Tapasztalatból tudom, hogy ilyen esetben nem szerencsés huzamosan nézni a madarakat, mert a szemkontaktus zavarja őket, ezért úgy viselkedtünk, mintha nem is törődne velük, nem is látnánk őket. Néhány nap

után már füvet nyírtunk, és közben az örvös galamb nyugodtan kotlott. Öt napig vadkamerával figyeltük meg a fészeknél történt váltásukat; a hím volt a nagyobb méretű (mint általában a galamboknál), ezért jól meg lehetett különböztetni őket. Naponta kétszer, 9:00 és 9:31 között, valamint 17:00 és 17:49 között történtek a váltások, ez alapján a hím nappal átlagosan kb. 8 órát kotlott. Augusztus 19-én a galamb leszállt a fészekről, kiült egy ágra, láthatóan befejezték a költést; ekkor már tudtuk, hogy a tojások ismeretlen okból bezápuhtak. Az átlagos költési időszakot (16-17 nap) figyelembe véve kilenc nappal ülték tovább a fészkekaljat. A sikertelen költés után leemeltem a fészket, megmértem a tojásokat, majd ezt követően mindet visszaraktam az eredeti helyére. A tojások márványfehér színűek voltak, enyhe rózsaszín árnyalattal; méreteik: 38,7×27,1 mm és 38,0×28,1 mm. A fészek tömege 0,54 kg volt, nagyobbrészt fűzfa-ágakból rakták, de volt közöttük 15 meggyfaág is. A fészek átmérője, a kilógó ágakat leszámítva, 27 cm, magassága 12 cm; csészéje 13 cm átmérőjű, mélysége 4 cm volt. A fészek méretét és alakját valószínűleg befolyásolja, hogy az miből készült, illetve hogy hol helyezke-

UOVISION

2018/08/11 17:01:45

01 026°C 079°F

Kameracsapda-
felvétel délutáni
váltásról
Lent: Az egyik
kötő örvös
galamb

dik el. Jelen esetben szinte kizárólag csavart fűz ágaiból épült, ami az ágak formája miatt valószínűleg növelte a fészek méretét. A fészek közepén nem lehetett átlátni, de a széle felé haladva már átsűrődött a fény. Összesen 235 ágból állt, vagyis átlagosan naponta 33 ágat építettek be a madarak a fészkekbe. Alsó része 179, átlagosan 23,5 cm hosszú és 2–4 mm vastag ágból állt. A fészek csészéjében 56 ág volt, amelyek átlagosan 14,2 cm hosszúak és 2–3 mm vastagok voltak.

Végezetül, mi lehet az oka az örvös galambok sikerének általánosságban? Pontos kutatási adatokkal nem rendelkezünk, de feltételezhető, hogy a városi, illetve a lakott területeken költő populációk még a szarka és a dolmányos varjú fészekpredációja ellenére is nagy számban sikeresen költenek. Természetes ellenségeik közül elsősorban a héja jöhetne számításba, de annak számos egyéb, könnyebben elejthető faj szerepel a zsákmánylistáján, ezért az örvös galamb-állományra nincs jelentős hatása. Ráadásul a héja állománya az elmúlt években kis mértékben csökkent is. Valószínű, hogy a jelenlegi mezőgazdasági művelés kedvező hatással van a galambok táplálkozására. Az örvös galamb hazánkban augusztus 15-től vadászható, ami a később költő példányok fészkekaljai kapcsán gondot jelenthet, de ettől függetlenül – mivel meglehetősen óvatos és vonuló faj – a vadászat a hazai állományt jelenleg nem veszélyezteti.

Tudomásom szerint ez volt az első eset, hogy örvös galamb család házon költött, és feltételezhető, hogy ez a fészkelési forma elsősorban a nagyobb városokban egyre gyakoribban fog előfordulni. Reméljük, hogy az örvös galambok jövőre ismét visszatérnek a házunkon lévő fészkelőhelyükre, és akkor már sikeresen fognak költeni.

Bagyura János

Érdekes madárfészkelések

Madártani
tájékoztató

© Kovács Gergely Károly

Azonos fán fészkelő feketególya-pár és hollópár a Pilisben

A Dobogókői út feletti Sáros-völgy (Pilis) felső szakaszán, egy öreg bükkböhönc (ritkán használt szavunk az ágas-bogas fára) kihajló oldalán fekete gólyák fészkeltek 2013-ban, de három fiókájuk még a kirepülésük előtt, ismeretlen okból elpusztult. Ebben az évben ugyan ezen a fán, kb. tíz méterrel a fekete gólyák fészke fölött egy hollópár viszont sikeresen költött. Amikor a hollófiókák kirepültek, a tojó fekete gólya még a fészkekben kotlott. Magyarországon ugyanez előfordult pl. a Zempléni-hegységben és Baranya megyében, utóbbi helyen a hollók közvetlenül egy feketególya-fészkek alá építették fészkeiket.

A fekete gólyák 2014-ben egy új fészket építettek a Visegrádi-hegységben, amiben sikeresen költöttek, a Pilisben lévő korábbi fészkek pedig 2015 januárjában leszakadtak. A hollók 2014-ben néhány fával arrébb, egy másik bükkön építettek másik fészket, ami-

ben sikeresen költöttek, és azóta is azt használják. A Pilisben és a Visegrádi-hegységben 2013 óta ezen kívül egyszer sem talákoztunk hasonló esettel, pedig a térség feketególya-költéseit évről évre nyomon követjük. Az ezt megelőző időszakban sem észlelt senki hasonlót a tájegységben. A limitált számú fészkelésre alkalmas fával rendelkező sík területeken gyakrabban előfordulhat, hogy ugyanazon a fán két madárfaj is fészkel (főleg fészket nem építő fajok, pl. sólyomfélék). A hegyvidéki erdőterületeken viszont ilyen esetekben egészen biztosan nem az alkalmas költőhelyek hiánya miatt fészkelnek azonos fákra különböző madárfajok.

Feldhoffer Attila és
Schwartz Vince

Egerészölyvek szokatlan váltófészkek-használata

A Kecskeszigeten (Tahitófalu, Szentendrei-sziget), az egykori Duna-meder nyomán megmaradt

Fecskepelenka,
mint fecskeplafon
Lent: Egerész-
ölyvek szokatlan
váltófészkek
használata

0,5 km² kiterjedésű, zömében fehér- és feketenyár-ligetből álló erdősávban, melynek északi részén egykori égerlápok maradványai is fellelhetők, 2013-ban még nyolc egerész-

© Schwartz Vince

ölyvpár, egy macskabagoly, egy darázsölyvpár, egy héjapár és egy feketególya-pár is költött. Az utóbbi faj ekkor fészkel utójára az erdősávban, és 2018-ra már a héják is elhagyták a területet.

2013 óta az egerészölyvpárok száma is jelentősen csökkent, 2015-ben már csupán négy kezdett fészkelésbe. Az egyik territóriumban 22 méter magasan egy új fészket épült a fekete nyár törzselágzásába. Az ölyvek sikeresen költöttek benne, 2016-ban pedig négy méterrel az előző évi fölé egy újabb fészket építettek, ugyanannak a főágnak egy másik elágazásába. Ebben az évben is sikeresen költöttek. 2017-ben újfent a 2015-ben használt alsó fészkekben költöttek, 2018-ban pedig a 2016-ban épült felsőben. Az utóbbi két évben is sikeresek voltak a költések.

A Visegrádi-hegységben is megfigyeltem hasonló fészkekhasználatot egy Dunabogdány határában (Sajgókápu) fészkelő egerészölyvpár esetében, ami 2010-2016 között három fészket – minden évben másikat – használt folyamatosan. Kettő ugyanannak a bükknek a tő felett elágazó egyik, illetve másik törzsére épült, a harmadik pedig ezektől húsz méterre egy másik bükk törzselágzásába. Ezen a helyen 2010 óta minden évben sikeres költések voltak, de az azonos bükkön épült fészkek közül az alacsonyabban lévő (amit alulról csupán egy kb. 30 cm hosszú kiszáradt csonk támasztott, oldalról pedig az öreg bükk törzse) 2016-ban leszakadt. 2017-2018-ban a megmaradt, egymástól húsz méterre lévő fészkeket használták az ölyvek, újabbat idáig még nem építettek.

Mindössze ez a két helyszín volt, ahol ilyen különös váltófészkek-használatot észleltem, annak ellenére, hogy a Visegrádi-hegység és a Szentendrei-sziget területén idáig több mint százötven ragadozómadárgallyfészkek adatait rögzítettem. Más ragadozómadár-fajjal kapcsolatban idáig még nem észleltem hasonlót. Három hollóköltőhelyen fordult elő az, hogy a hollók a korábbi fészkekkel szomszédos fára építettek egy újat, de azonos fán két hollófészket sohasem találtam.

Schwartz Vince

Fecskepelenka mint fecskeplafon

A fecskevédelem módszerei között mindig megemlítjük a fészkek alá kihelyezett ürülékfogó lapot, köznapin szóval a fecskepelenkát, bár ezzel nem közvetlenül a madarakat védjük, inkább az emberek és fecskek közötti konfliktust igyekszünk békésen rendezni. 2017-ben találkoztam először azzal a jelenséggel, hogy a pelenkának bizony lehet más szerepe is. A felvétel a Fejér megyei Nadapon készült. A kétszintes családi házban a molnárfecskefészkek alá kihelyezett bádoglappal ékesen áruklodnak az ott lakók természet szeretői. Az pedig már az egyik molnárfecskepár egyedi megoldása, hogy „a főnti lakó padlója nekem a plafon”.

Kovács Gergely Károly

Füsti fecskek fészkelése vesszőkosárban és műanyag tálcán

Magyaránndorban lévő, borovi fenyőből készült házunk teraszán minden évben költenek a füsti fecskek. A teraszon már több helyen is próbálkoztak fészket építeni, de a legjobban a mozgásérzékelő tetejét kedvelték. Váratlan helyzetekben mindig ki kellett találni valamilyen megoldást, mert a régi fészket nem fogadták el. Előbb egy műanyag „habtálcát” tettünk ki, legközelebb egy másik sarokba egy vesszőből készült cseréptartót (kaspót), amiben sikeresen költöttek. 2018. ápri-

© Szécsi Andrásné felvételei

lis 19-e körül érkeztek meg ismét a fecskek, és a képen látható fehér műanyag tálcára építették fészkeiket, amiben kétszer is költöttek. Mindkét költésből öt-öt fiókát repítettek.

Szécsi Andrásné

© Ruza József felvételei

Szürke légykapó
másodköltése
virágcserepben
Lent: Füsti fecske
fészkelés

Szürke légykapó másodköltése virágcserepben

Salgótarján város központjában, lakóparki panelház második emeletének erkélyfalára kihelyezett virágcserepben kilencedik éve fészkel egy pár szürke légykapó. 2018-ban április 26-án érkeztek meg, és foglalták el az erkélyen lévő költőhelyet, május 5-én már egy tojás volt a fészkekben. Május 21-én négy frissen kelt, 31-én pedig már tollas fiókák nevelkedtek benne. A lakás tulajdonosa, Ruza József a fészket nem távolította el a kirepülés után.

Június 27-én meglepődve észlelte, hogy a virágcserepben újabb, immáron a második költés zajlik, amire eddig nem volt példa. Ekkor már a négy frissen kelt fiókáját melengette a szülőmadár. Előző években egy év kivételével (négy tojás) mindig ötös fészkeket produkált a pár. A második költés fiókái július 10-én repültek ki.

A szürke légykapó kilenc éve ugyanezt a virágcserepet használja a fészkelésre.

Rozgonyi Sándor

Gyökértányérok fészkelő madarai

Madártani tájékoztató

© Haraszthy László felvételei

AMADARAK FÉSZKEKHELYVÁLASZTÁSA szinte leírhatatlan gazdagságot mutat. A talajon, földi lyukakban, lágy szárú növényzet között vagy azokon; nád-szállakon, vízfelszínen, vízi növényzetben; bokrokon, fákon; a sziklafalakon történő költések közismertek, de ezek mellett számos további helyen is találkozhatunk madárfészkekkel. Korábban már bemutattam a löszfalak fészkelőit (Madártávlat 2011. évi 4. szám), az előző számban pedig a „villanyoszlopokra” települt fajokat. Ezzel azonban a sornak még messze nincs vége.

A sekély talajú erdőkben rendszeresen előfordul, hogy egy-egy nagyobb fa, faóriás kidől. Ilyenkor gyakran a gyökereit felszakítva ér talajt, a törzs körül pedig a gyökerek ún. gyökértányérként képeznek. Ez néha akár három méter átmérőjű is lehet, és a talaj felőli oldala vastagabb és vékonyabb gyökerekkel gazdagon átszőtt. A gyökértányér nagy mennyiségű talajt is kiemel, ami-

ben kisebb-nagyobb lyukak, üregek találhatóak, azaz felszínük rendkívül változatos, búvóhelyekben gazdag környezetet kínál. Ezt számos madárfaj szívesen kihasználja, és ide építi fészket. Sokan nem is gondolják, hogy egy-egy ilyen gyökértányér mellett elhaladva, az abból elrepülő ökörszem, fekete rigó vagy akár egy vörösbegy nem ott pihent, vagy táplálékot keresett, hanem egy kotló madarat zavartunk le a fészkeről. Ha egy öreg bükkösben halljuk az ökörszem – méretéhez képest feltűnően hangos – énekét, és az erdőben van vagy vannak gyökértányérok, biztosak lehetünk benne, hogy madarunk ezek valamelyikébe építette fészket.

Becsapósak azonban ezek a gyökértányérok, egyrészt, mert sokszor a madarak olyan aláhajló részre építik fészkeiket, amely csak akkor látható, ha mélyen lehajolunk, vagy akár letérdelünk, és úgy vesszük szemügyre a lehetséges helyeket. Többször találtam meg csak úgy a sötét zugban lévő ökörszemfész-

A felszakadó gyökerek által képzett védett üreg sok faj számára kínál fészkelési lehetőséget ...
Lent: ... ez alatt egy tőkés réce költötte ki a tojásait

ket egy gyökértányérban, hogy csak kitapogatva, az ujjaimmal érzékeltem a bejárati nyílást, a fészkek ugyanis „láthatatlan” helyen volt. A hím ökörszemek gyakran több fészket is építenek, sőt mivel azok esőtől, hótól védett helyen is lehetnek, éve-

gig megmaradhatnak. Ezért ha egy éneklő hím közelében felfedezünk egy vagy több gyökértányérba rejtett építményt, az még nem jelenti azt, hogy azokban fog költeni a revírt foglaló pár. A frissen épült fészkek-

ben található zöld moha azonban elárulja, hogy azok nem az előző évekből származnak.

Hazai erdeinkben legtöbbször a bükk- és az égerfák kidőlésével keletkezik fészkelésre is alkalmas gyökértányér, de néha más fafajok esetében is előfordulhat, hogy azokban települ meg egy-egy madár. Gyakran megesik, hogy egy erős szél fél hegyoldali területen kidönti a fákat. Ilyenkor azonban a gyökértányérok a tűző nap egyrészt hamar kiszárítja, másrészt árnyékolás hiányában azok a kotló madarak számára sem alkalmasak, ezért ezekben csak nagyon ritkán találunk fészkeket. Az ideális fészkelhelyet a lombkorona alatti gyökértányérok jelentik.

Az ökörszem, a vörösbegy, a fekete rigó és minden bizonnyal a hegyi billegető is elsősorban a gyökerek kínálta üregeket használja ki, és ezeken vagy ezekben költ. Hegyi billegető fészket én még nem találtam gyökértányérban, de ez nem jelenti azt, hogy ez a faj ne építené arra a fészket. Esetenként előfordul, hogy énekes rigó is költőhelyül választ egy számára kellő takarást biztosító gyökértányért, de pl. Finnországban a nálunk nem fészkelő szőlőrigó fészket is egy ilyen helyen fedeztem

fel. Ez a faj egyébként rendszeresen az erdő talaján költ, és fiókáit is ott neveli.

Más madarak azonban nem a kusza gyökerek kínálta lehetőséget, hanem a friss „felfelületet” látják a gyökértányérban. Ilyen faj a jégmadár, ami ha nem is gyakran, de szívesen vési költőüregét, illetve az abba vezető folyosót egy-egy nagyobb, vastagabb talajréteget magával szakító gyökértányérba.

Vannak olyan fajok, amelyek a „másik oldalon”, azaz a gyökértányér

Az ilyen gyökértányérok az ökörszem ideális fészkelhelyei

törzs felőli részén telepednek meg. A kiboruló fák sokszor – különösen egy hegyoldalban – úgy érnek talajt, hogy a gyökértányérjuk nem függőleges helyzetben áll meg, hanem tetőszerűen előredől, és ezáltal alattuk védett tér keletkezik. Ez a védelem több madárfaj számára is kedvező. 2018 tavaszán a Börzsönyben egy patakmeder feletti oldalon ellenőriztem a gyökértányérok. Az egyik előredőlő tányér előtt kis cserje állt, ami a mögötte keletkező teret még jobban takarta. Már mesziről feltűnt, hogy ez milyen ideális fészkelhely, ezért odamentem a tuskóhoz, és legnagyobb megdöbbenésemre egy tőkésréce-fészket találtam ott. A tojásokból akkorra már kikeltek a fiókák, és csak a héjak árulkodtak arról, hogy ez a rendkívül változatos helyeken fészkelő faj sikeresen költött az erdő közepén.

2018 nyarán Finnországban madarásztunk. Egy helyi kollégával és barátaimmal egy öreg fenyvesben egy ismert uhurevírben eleve a talajon kerestünk „fészket”, de sehogyan sem találtunk. Elindultunk kifelé az erdőből, amikor megszólalt – riasztott – az uhu. Az újabb keresést azonban már nem

szűkítettük le az erdőre, a mellette lévő tarvágásban lévő gyökértányéros tuskókat is átnéztük, és az egyik alatt ráakadtunk az uhufiókára is.

Néhány évvel korábban, szintén Finnországban, egy kidölt fa tuskója

Ez az uhufióka, a testvéreivel együtt, egy finnországi gyökértányér alatt kelt ki. Előtte egy zsákmányának odavitt sün látható

Ez alatt a finnországi gyökértányér alatt egy csörgő réce fészkel. Balra: A fekete rigó rendszeresen építi fészket gyökértányérra. Lent: Ez az ökörszemfészkek egy gyökértányér üregébe épült

és gyökértányérja alatt siketfajdfészket találtunk, egy másik helyszínen pedig nyírfajdfészkekre bukkantunk. Ugyancsak Finnországban egy gyökértányér alatt kotló csörgő récét is találtam.

Egészen biztos vagyok abban, hogy a felsorolt fajokon túl számos további is szívesen választja fészkelhelyének a gyökértányérok vagy azok védett üreit. Jó lenne tudni, hogy mely fajok azok, amelyek hiányoznak ebből a felsorolásból. Ennek a pusztán érdeklődésen túl gyakorlati védelmi jelentősége is lehet. Mindenként arra biztatok ezért, hogy amennyiben újabb fajok esetében észlel gyökértányérban történő fészkelést, küldje el a megfigyeléseiről szóló beszámolót a Madártávlatnak, és azokat az „Érdekes fészkelések” rovatban közreadjuk.

Haraszthy László

Megemlékezés

Rakonczay Zoltán búcsúztatása

2018. szeptember 10-én, életének 89. évében elhunyt Rakonczay Zoltán, a hazai természetvédelem legendás alakja, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület tiszteletbeli elnöke, alapító tagja, az 1. sorszámú tagkártyánk birtokosa, akinek kiemelkedő szerepe volt nemcsak egyesületünk megalakulásában, hanem a hazai természetvédelmi intézményrendszer és a védett

területek hálózatának kialakításában is. Október 4-ei temetésén a természetvédők nevében, Rakonczay Zoltán végakarata szerint, Dr. Rodics Katalin búcsúztatta; az alábbiakban ezt a beszédet közöljük. Tiszteletbeli elnökünk szerzteágazó és rendkívül gazdag munkásságának részletesebb bemutatása előreláthatóan a Madártávlat 2019. évi tavaszi számában lesz olvasható.

Kedves gyászoló család, gyászoló gyülekezet!

Rakonczay Zoltántól életem legnagyobb megtiszteltetését és egyben legsúlyosabb feladatát kaptam azzal, hogy azt kérte, én köszönjek el tőle a természetvédők nevében, aminek igyekszem teljes szívemmel, lelkeimmel, szeretetemmel eleget tenni.

A hozzá legközelebb álló munkatársakkal egyetértettünk abban, hogy Rakonczay Zoltán a 20. század második felének egyik legnagyobb magyar egyénisége volt, a természetvédelem legnagyobb alakja. Ha egy fél évszázad múlva a magyar természetvédelemről beszélnek majd, egy név fog elhangzani: Rakonczay Zoltán neve.

A tette kész, óriási energiával, határozott elképzelésekkel rendelkező fiatal embert 1972-ben bízták meg azzal, hogy **teremtse meg a magyar természetvédelem intézményrendszerét**, és ő nagy lelkesedéssel, erővel nekilátott. Zseniálisan kitalálta, átlátta a feladat egészét, egy működőképes természetvédelmi rendszer kiépítéséhez szükséges minden

lépést. Kiváló igazgatási és rendszerező szakemberként, egyedülálló diplomáciai érzéssel létrehozta a nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek hálózatát, a működéshez szükséges hatósági rendszert, a kezelőszervezetet, majd később a földvásárlásokkal megteremtette a nemzeti parkok hosszú távú gazdálkodásának feltételeit is.

Azt is látta, hogy az államigazgatási feladatok megvalósítása mellett nagy szükség van az **egész társadalom bevonására** ahhoz, hogy a természet védelme közüggé váljon, és valóban hatékony legyen. Ezért kezdeményezte egy ezzel foglalkozó civil szervezet, a Magyar Madártani Egyesület létrehozását, és ezért vállalta el a Természetbarát Szövetség elnöki tisztét is, hogy az állami szervek és a civilek együttműködése az élővilág megőrzése érdekében minél harmonikusabb és eredményesebb legyen.

Rendkívül erős, karizmatikus egyéniség volt, akit **mindenki vezetőként ismert el**. Utolérhetetlen módon tudta főnöki és a **személyes kapcsolatait** együtt működtetni. Igen szigorú főnök volt, de egyben végtelenül kedves, együtt érző, szeretetteljes barát.

Bár örökké **harcolnia kellett**, a hozzá nem mérhető folyamatos támadása ellenére tántoríthatatlan maradt. Lerázta magáról a gáncoskodókat, felül-emelkedett a konfliktusokon, és rendíthetetlenül haladt tovább a kijelölt úton. Megszabta az egész apparátus számára az irányt, tudtuk, hogy jó célért dolgozunk, hogy merre tartunk, hogy mi a feladat, és a személyéből áradó hihetetlen erő **a munkatársakra teljes biztonságot sugárzott**. Boldogan és büszkén dolgoztunk.

Magával ragadó ember és **rendkívüli előadó volt**. Óriási tudásával, utolérhetetlen memóriájával, minden helyzetben felbukkanó elsöprő humorával nemcsak rengeteg hívet szerzett a természetvédelemnek, de a legkritikusabb helyzetekben is meg tudta nevetetni, jó kedvre tudta deríteni az embereket.

Nem volt és ma sincs még egy ember, aki úgy **ismerte az országnak minden zugát**, mint ő, és aki úgy ismerte minden munkatársát is. Tudta az összes természetvédelmi ör nevét és azt is, kinek hány gyereke van.

Hatalmas tudását könyveiben, számtalan írásában és az **egyetemi oktatásban** is kamatoztatta, és így generációknak adta át a természet szeretetét. Bár magas pozíciókat töltött be, mégis közvetlen, **puritán ember** maradt, aki nem gyűjtött vagyont, nem követelt magának semmiféle kiváltságot.

Idős kora, betegsége ellenére, amíg járni tudott, minden természetvédelemmel kapcsolatos **rendezvényre, amire hívták, elment**.

Rakonczay Zoltán az MME 40., jubileumi ünnepi ülésén a Magyar Tudományos Akadémián, 2014. január 6-án

© Orbán Zoltán felvételei

Hogy mindez **honnan eredt benne?** Hogy mi volt az a hajtó erő, ami ezt a hatalmas munkabírást, elkötelezettséget, tudást, erőt, jókedvet adta?

A lény **legmélyéről áradó, sugárzó szeretet**. A kicsik, a védtelen lények, a természet, a táj, az emberek, a munka szeretete. Örömmel, boldogan dolgozott.

Nemcsak felépítette a természetvédelem intézményrendszerét, de **lény meghatározta a mi munkatársainkat**, a hozzáállásunkat, a lényünket is. Természetvédő generációk hivatástudatát, valódi hazaszeretetét határozta meg. Az, amilyenek mi, természetvédők vagyunk, jórészt tőle ered, még azok esetében is, akik nem ismerték őt személyesen. Egyszer a sok miniszter közül, akikkel együtt dolgozott, az egyik azt mondta: „Hamar rá kellett jönnöm, hogy a természetvédelemben mindenki **Rakonczay Zoltán köpönyegéből bújt ki**.” És ez így igaz. Ennél nagyobb dicséretet nem is kaphattunk.

A hatalmas művét látva, ismerve, most **itt, a ravatala előtt**, azt hiszem, mindannyiunk nevében **fogadhatom**, hogy örök példaképként követjük őt. Minden erőnkkel, tudásunkkal, kitartásunkkal, szívünkkel, lelkünkkel azon leszünk, hogy amit ő felépített, és ránk hagyott, fennmaradjon. Ígérjük: Ha elveszik, visszaszerezzük, ha lerombolják, megmaradt darabjaiból újraépítjük. **Szeretett Zoli bácsink! Köszönjük a sorsnak**, hogy ismerhettünk személyesen, és veled dolgozhattunk! Köszönjük a hivatásunkat, köszönjük a kiközvetített utat, amin járnunk kell! Köszönjük a hitet, az erőt és a kitaratást, amit belénk neveltél! Köszönjük, hogy ilyen sokáig mellettünk maradtál, és életed végéig segítettél minket! Köszönünk mindent, nemcsak a mi, hanem az általad óvott állatok és növények, az élővilág és a testedet hamarosan befogadó földanya nevében is! Szellemed, lelked mellettünk marad.

Mindannyiunk őszinte tisztelete és szeretete kíséren! Nyugodj békében!

Rodics Katalin

A TERMÉKEINKET MEGTALÁLJA KIZÁRÓLAGOS,
SZAKKÉPZETT VISZONTELADÓINKNÁL, VALAMINT AZ
INTERNETEN A WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM OLDALON

BTX #CLOSER 2 NATURE

Az új binokuláris teleszkóp, a BTX minden időkhöz legtermészetesebb vizuális élményt nyújtja. Lehetővé teszi, hogy minden apró részletet két szemmel is kristálytisztán lásson, és az innovatív homlok-támasszal, ill. a ferde betekintéssel ezt órákon át kényelmesen tehesse. Élje át a pillanatot még erőteljesebben a SWAROVSKI OPTIK-kal!

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK